

TMI KARI LEHTOLA

Opetusalan asiantuntija ja konsultti · Opetustoimen ylitarkastaja emeritus

HAMINA

RIIPPUMATON PALVELUVERKON

VAIKUTUSARVIOINTI

Haminan perusopetuksen palveluverkkoratkaisu

ja kaupunginvaltuuston 20.4.2026 päätös mallista C

Kaupungin asiakirja-aineiston riippumaton arviointi ja asiantuntijan suositukset

LAATINUT

Kari Lehtola

opetustoimen ylitarkastaja emeritus

Tmi Kari Lehtola – opetusalan asiantuntija ja konsultti

TOIMEKSIANTAJA

Haminan lasten tulevaisuus ry

23.8.2026 · julkaisuversio

Sisällys

Tiivistelmä päätöksentekijälle.....	4
1 Mitä pyydettiin, mitä saatiin	5
2 Todistustaakka: onko esitetty näyttö riittävä?	6
3 Menettely ja päätöksenteon perusta.....	8
3.1 Lapsivaikutusten arviointi puuttuu – vaikka kaupunki osaa sen.....	8
3.2 Valtuusto pyysi tosiasiatietoa lakkautusten vaikutuksista – ja sai kolme kappaletta selityksiä ..	9
3.3 Sama menetelmävirhe sanottiin ääneen 2016 – ja äänestettiin kumoon.....	9
3.4 Kaupungin oma perustelu: kokonaisuusargumentti – ja sen raja.....	10
4 Säästölaskennan menetelmä	11
4.1 Säästö lasketaan nollaamalla kustannuspaikka.....	11
4.2 Sisäinen vuokra: rakenteellinen ongelma, ei yksittäinen kirjausvirhe	11
4.3 45 prosenttia vuoden 2019 säästölupauksesta oli ehdollista.....	12
5 Jälkilaskenta: mitä aiemmista lakkautuksista tiedetään.....	13
5.1 Jälkilaskenta on olemassa – mutta kaupunki ilmoitti, ettei ole	13
5.2 Ja jälkilaskenta itse kumoaa säästölaskelman menetelmän	14
5.3 Mikä Summan lakkautuksessa toteutui.....	14
5.4 Valtakunnallinen tutkimusnäyttö vahvistaa saman.....	16
6 Kiinteistöt, investoinnit ja peruuttamattomuus.....	18
6.1 Lakkautettu rakennus ei lakkaa maksamasta.....	18
6.2 Rakennuskunto ei selitä mallin C valintoja	19
6.3 Vehkalahden peruskorjauksen kustannuspohja puuttuu.....	20
7 Ennusteet, demografia sekä veto- ja pitovoima	21
7.1 Ennusteet eivät sisällä muuttoliikettä eivätkä kaavoitusta	21
7.2 Itseään toteuttava ennuste.....	22
7.3 Säästöparadoksi: epävarma säästö, arvioimatta jätetty tulo-riski	23
7.4 Lapsiperheen taloudellinen arvo: päätös mittaa vain toisen puolen taseesta.....	24
8 Lapsen etu ja lapsivaikutusten arviointi.....	25
8.1 Mitä lapsivaikutusten arvioinnilla tarkoitetaan.....	25
8.2 Täyttääkö mallin C valmistelu nämä edellytykset?	26
8.3 Alakouluverkon on oltava kattavampi kuin yläkouluverkon	28
8.4 Yhdysluokkapedagogiikka – mitä laki sanoo ja mitä tutkimus sanoo	29
8.5 Palvelujen kumulatiivinen alasajo	32

8.6 Erityinen tuki ja oppilasrakenne – keskittämisen arvioimaton ulottuvuus.....	32
9 Varhaiskasvatus ja esiopetus – mallin C vaikutuspiiri on esitettyä laajempi	32
9.1 Esiopetuksen keskittäminen Vehkalahden koululle	33
9.2 Varhaiskasvatuksen keskittäminen Uuteen-Summaan	33
9.3 Tilat, liikenne, kuljetukset ja perheiden arki	33
9.4 Mitä päätösaineistosta puuttuu	34
10 Saavutettavuus ja alueellinen yhdenvertaisuus	34
10.1 Oikeusperusta: PoL 6 § on pääsääntö, PoL 32 § on poikkeussäännös.....	34
10.2 Husulan lakkautus siirtää samat kyläalueet toistamiseen kauemmas	35
10.3 Pyhällön säilyttäminen oli perusteltua – mutta sama analyysi puuttuu muilta.....	36
11 Asiantuntijan suositus: Haminan elinvoimapolku	37
11.1 Perusratkaisu	37
11.2 Mittarikehikko: neljä akselia	38
11.3 Välittömät selvitykset ja korjaavat toimenpiteet.....	38
11.4 Ennakoitava tarkastelukynnys – ei automaattinen lakkautuskriteeri	39
11.5 Täydentävän aineiston perusteella tarkennettavat toteutuspolut	39
11.6 Päätöksentekijän muistilista.....	40
Menetelmä ja riippumattomuus	41
Liite A Lähteet ja asiakirjaviitteet.....	42
Liite B Yhdysluokkapedagogiikan tutkimusnäyttö	44
Liite C Aineistoloki: saatu, pyydetty, olemassa	45
Liite D Laskelmien tarkastuspolku	46

Tiivistelmä päätöksentekijälle

Haminan kaupunginvaltuusto päätti 20.4.2026 äänin 31–6 palveluverkon mallista C, joka lakkauttaa neljä koulua vuosina 2029–2034 ja keskittää läntisen verkon Vehkalahden kouluun. Päätös koskee noin 480:tä oppilasta neljässä koulussa. Kyse ei ole yksittäisestä kouluratkaisusta vaan koko Haminan läntisen perusopetuksen rakenteen uudelleenmuotoilusta useiksi vuosikymmeniksi eteenpäin. Tämä arviointi tarkastelee, riittääkö kaupungin oma valmisteluaineisto osoittamaan, että ratkaisu on lainmukainen, taloudellisesti perusteltu ja lapsen edun kannalta asianmukaisesti arvioitu.

ARVIOINNIN KANTAVA PERIAATE Tämä raportti ei lähde siitä, että koulun koko tai yksikkökustannus yksin ratkaisisi sen aseman palveluverkossa. Se arvioi ensisijaisesti **päätöksenteon laatua**: osoittaako käytettävissä oleva aineisto, että lakkautukset ovat perusteltuja. Arvioinnin pohjalta raportti esittää myös **asiantuntijasuosituksen** Haminan palveluverkon kehittämiseksi lasten ja perheiden edun, taloudellisen kestävyys ja kaupungin elinvoiman näkökulmasta. **Jos näyttö ei riitä lakkautusten perustelemiseksi, johtopäätös ei voi olla vahvempi kuin sen perustelut.**

Arvioinnin lopputulos on, että kaupungin esittämä näyttö ei tällä hetkellä riitä. Havainto ei perustu vaihtoehtoiseen tulkintaan vaan kaupungin omiin asiakirjoihin. Keskeisimmät löydökset ovat:

Osa-alue	Havainto kaupungin omasta aineistosta
Jälkilaskenta	Kaupunki ilmoitti valtuustolle 2024, ettei aiempien lakkautusten säästöistä ole tietoja – vaikka se oli käsitellyt yksityiskohtaisen jälkilaskennan (Summan koulu) vuonna 2017. Silloinkin kasvatuksen kustannuspaikalta säästökksi kirjatusta noin 0,1–0,12 miljoonan euron sisäisestä vuokrasta vain noin 21 000 euroa näkyi rakennuksen todellisten vuosikulujen vähenemänä.
Lapsivaikutukset	Verkkopäätöksestä ei tehty lapsivaikutusten arviointia. Kaupunki laati neljä kuukautta aiemmin huomattavasti perusteellisemmän arvioinnin yhdestä 32 oppilaan koulusta – mikä osoittaa kyvyn, jota mallin C valmistelussa ei käytetty.
Investoinnit	Kaupunki rakensi 2,95 miljoonan euron (kaupungin oma kustannusarvio, TA 2026) liikuntahallin kouluun, jonka se päätti 2026 lakkauttaa – ja keskittää verkon rakennukseen, jonka 3–6,6 miljoonan euron peruskorjauskustannuksille ei toimitetusta aineistosta löydy jäljitettävää laskentapohjaa.

Osa-alue	Havainto kaupungin omasta aineistosta
Koulumatkat	Koulumatka-, saavutettavuus- eikä paikkatietoanalyysia ei ole tehty. Perusopetuslain 6 §:n velvoitetta mahdollisimman lyhyistä matkoista ei ole arvioitu.
Talousperusta	Kaupungin oma tuloslaskelma osoittaa kumulatiivisen ylijäämän pysyvän positiivisena koko suunnitelmakauden. Kyse on rakenteellisesta sopeutuksesta, ei akuutista kriisistä.
Päätöksen vaikutuspiiri	Malli C valmisteltiin perusopetusratkaisuna, mutta muuttaa myös erityisen tuen, esiopetuksen ja varhaiskasvatuksen järjestämistä (kasvatus- ja koulutusjohtaja 29.4.2026). Kaupunki perustelee mallia ”kokonaisuutena”, mutta tätä kokonaisuutta ei ole laskettu yhtenä kokonaisuutena. Ratkaisun todellinen vaikutuspiiri on siten päätösaineistossa esitettyä laajempi ja sen todellinen kustannuspohja esitettyä kapeampi.

Näiden havaintojen perusteella arvioinnin johtopäätös on, että mallin C mukaisten lakkautusten edellytyksiä ei ole valmisteluaineistossa riittävästi osoitettu. Mallin C mukaisesta vaiheittaisesta lakkautusketjusta tulee luopua. Läntinen alakouluverkko tulee säilyttää ja sen toimintaa kehittää lähikouluperiaatteen, yhdysluokkapedagogiikan, todennettavan talouslaskennan ja kaupungin elinvoiman pohjalta. Täydentävää aineistoa tarvitaan säilyvän verkon toteutustavan – ei lakkautusketjun oikeuttamisen – määrittämiseksi. Asiantuntijan suositus etenemispolusta esitetään luvussa 11.

1 Mitä pyydettiin, mitä saatiin

Tämä arviointi perustuu Haminan kaupungin omiin asiakirjoihin. Aineisto pyydettiin kaupungilta julkisuuslain nojalla, ja se toimitettiin seitsemässä erässä kesä–heinäkuussa 2026 kaupunginvaltuutettu Anu Oikkosen välityksellä; vastausten lähde oli kasvatus- ja koulutusjohtaja. Kaupunki ilmoitti 10.7.2026 aineistotoimituksen päättyneeksi.

Elokuun 2026 kommenttikierroksella arviointiin saatiin lisäksi kaksi kaupungin viranhaltijoiden kirjallista alkuperäisvastausta huhtikuulta 2026 – osallisuus- ja hyvinvointipäällikön vastaus (10.4.2026) lasten kuulemisen ja lapsivaikutusten arvioinnin ajankohdasta sekä kasvatus- ja koulutusjohtajan vastaus (29.4.2026) keskittämisen perusteista ja erityisluokkamutoisen opetuksen sijoittamisesta. Molemmat on käsitelty tässä raportissa kaupungin omina kirjallisina kannanottoina ja niihin viitataan täsmällisellä lähteellä.

Arvioinnin riippumattomuuden kannalta olennaista ei ole vain se, mitä kaupunki toimitti, vaan myös se, mitä se ei toimittanut ja minkä se ilmoitti puuttuvan kokonaan. Nämä eivät ole arvioinnin aukkoja – ne ovat itsessään löydöksiä, joilla on todistusarvoa. Kolmas sarake alla on siksi yhtä merkityksellinen kuin ensimmäinen. Sarakkeiden luokittelu on tarkoituksellisen tiukka: kolmannessa sarakeessa ovat vain ne kohteet, joiden puuttumisen kaupunki on itse kirjallisesti vahvistanut.

Saatu	Pyydetty, ei saatu	Kaupunki vahvistanut: ei ole olemassa
Palveluverkkoselvitys 2026–2036 ja päätökset	Vehkalahden hankesuunnitelma ja kuntotutkimus	Aiempien lakkautusten järjestelmällinen toteumaseuranta
Koulukohtaiset säästölaskelmat (5 koulua)	Poitsilan arviointi (luvattu keväälle 2025)	Erillinen koulumatka-, saavutettavuus- ja paikkatietoanalyysi
FCG:n tasapainotusohjelma	Kaavoitus- ja tonttitarjonta-aineisto alueittain	Mallin C verkkopäätöksen monialainen LAVA
Tilinpäätökset 2021–2025, TA 2026	Investointien erittely mallin C osalta; FCG:n keinovalikoima	Summan/Vilniemen jälkilaskenta ("ei saatavissa"; tosiasiaa KV 31.1.2017)
Kuntoarviot, kuljetusaineisto, LAVA-vahvistus	Rakennusten sopimus- ja omistustiedot	

Kolmannen sarakkeen sisältö on arvioinnin kannalta ratkaiseva. Kaupunki on siis vahvistanut kirjallisesti, ettei se ole tehnyt erillistä koulumatka- ja saavutettavuusanalyysia, ettei se ole seurannut aiempien lakkautusten toteumaa järjestelmällisesti, ja ettei mallin C verkkopäätöksestä ole laadittu lapsivaikutusten arviointia. Näihin vahvistuksiin palataan luvuissa 2, 5 ja 8.

2 Todistustaakka: onko esitetty näyttö riittävä?

Näyttöketju: mitä kokonaisratkaisu olisi edellyttänyt

Näyttöketjun logiikka noudattaa luvun 2 todistustaakkaa: kokonaisuutena perusteltu ratkaisu edellyttää kokonaisuutena esitettyä näyttöä.

MITEN RAPORTIN ARVIOINTIKIELTÄ LUETAAN

OSOITETTU – kaupungin aineisto sisältää väitteen kannalta riittävän ja jäljitettävän näyttöketjun.

OSITTAIN OSOITETTU / PUUTTEELLINEN – väitteelle on aineistossa tukea, mutta olennainen osa laskennasta, vaikutusarviosta tai perusteluketjusta puuttuu.

EI OSOITETTU – kaupunki on esittänyt väitteen tai johtopäätöksen, mutta toimitettu aineisto ei sisällä näyttöä, jolla se voidaan todentaa.

EI ARVIOITU – ratkaisun kannalta olennainen vaikutus ei sisälly valmisteluaineiston arviointiin. Luokitus ei tarkoita samaa kuin oikea tai väärä. Erityisesti ”ei osoitettu” ei tarkoita, että vastakkainen väite olisi osoitettu – vaan ettei päätöksenteossa käytetty väite ole toimitetulla aineistolla todennettavissa.

Julkisessa päätöksenteossa asian selvitys- ja perusteluvelvollisuus kuuluu viranomaiselle ja päätöksentekijälle. Riippumattoman arvioijan tehtävä ei ole ensisijaisesti esittää vaihtoehtoja totuutta vaan arvioida, onko päätöksen tueksi esitetty näyttö riittävää ja johdonmukaista. Kun arviointi osoittaa kaupungin valitseman ratkaisun perustan riittämättömäksi, opetusalan asiantuntijan tehtävänä on myös esittää, millainen vaihtoehtoinen etenemistapa vastaisi havaittuihin puutteisiin. Seuraava taulukko tekee ensin näytön riittävyysarvion kaupungin keskeisimmistä väitteistä; asiantuntijasuositus esitetään luvussa 11.

Huomionarvoista on todistustaakkataulukon arviointikieli: se ei ole ”väärin”, vaan noudattaa koko raportin yhtenäistä arviointiasteikkoa: ”osoitettu”, ”osittain osoitettu / puutteellinen”, ”ei osoitettu” tai ”ei arvioitu”. Taulukko arvioi näytön riittävyttä, ei sitä, onko kaupunki toiminut oikein vai väärin. Arviointi ei väitä tietävänsä, ettei säästöä synny tai että koulumatkat ovat kohtuuttomia; se toteaa, ettei kaupunki ole osoittanut päinvastaista – vaikka juuri se on päätöksen edellytys.

Raportin myöhemmissä luvuissa arvioidaan tämän lisäksi erikseen myös yksilöityjä oikeudellisia ja menetelmällisiä virheitä (mm. perusopetuslain 20 g §:n ja 32 §:n tulkinta luvuissa 8 ja 10), joissa kaupungin esittämä lain tulkinta voidaan perustellusti osoittaa virheelliseksi.

Kaupungin väite	Mitä näyttöä on esitetty	Arvio
Lakkautukset tuottavat 16,0 M€ säästön 2026–2034	Säästölaskelma kustannuspaikoittain. Ei jälkilaskentaa aiempien lakkautusten toteumasta.	Puutteellinen
Vehkalahden keskittämisinvestointi on perusteltu	Päätös keskittää verkko. Ei hankesuunnitelmaa, kuntotutkimusta eikä jäljitettävää kustannusarviota (luvut 3–6,6 M€).	Ei osoitettu
Yhdysluokkaopetus heikentää opetuksen laatua	Viittaus PoL 20 g §:ään. Ei yhtään tutkimusviitettä.	Ei osoitettu
Koulumatkat pysyvät hyväksyttävänä	Viittaus olemassa oleviin bussireitteihin. Ei matka-aika- eikä paikkatietoanalyysia.	Puutteellinen
Palvelutarve vähenee väestökehityksen myötä	Oppilasennuste ilman muuttoliikettä ja kaavoitusta.	Puutteellinen
Lapsivaikutukset on arvioitu	LAVA tehty Kirkkojärvestä (32 opp.), ei mallin C päätöksestä (≈480 opp.).	Puutteellinen
Ratkaisu on arvioitu yhtenä kokonaisuutena	Kaupunki vetoaa kokonaisuuteen (29.4.2026), mutta esiopetuksen, varhaiskasvatuksen, erityisen tuen ja kuljetusten yhteisvaikutusta ei ole laskettu.	Puutteellinen

Taulukon jokainen rivi avataan ja perustellaan raportin luvuissa 3–10. Yksikään arvio ei nojaa arvioijan omaan laskelmaan vaihtoehtoisesta tulevaisuudesta, vaan siihen, mitä kaupungin oma aineisto sisältää ja mitä siitä puuttuu.

3 Menettely ja päätöksenteon perusta

Palveluverkkopäätöksen kestävyys ratkeaa ensin menettelyssä: onko päätös valmisteltu niin, että sen perusteet kestävät jälkikäteisen tarkastelun. Hallintolaki edellyttää, että viranomainen huolehtii asian riittävästä selvittämisestä (31 §) ja perustelee päätöksensä esittämällä ne seikat ja selvitykset, jotka ovat vaikuttaneet ratkaisuun (45 §). Lapsiin kohdistuvassa päätöksenteossa tämä huolellisuusvelvoite on korostunut, koska lapsilla on julkisen vallan myöntämä erityissuojelullinen asema. Tässä luvussa tarkastellaan neljää menettelyllistä havaintoa, jotka kaikki nousevat kaupungin omista pöytäkirjoista.

3.1 Lapsivaikutusten arviointi puuttuu – vaikka kaupunki osaa sen

Palveluverkkoselvityksen luku 5.1 toteaa, että varsinainen lapsivaikutusten arviointi (LAVA) tehdään, ”kun palveluverkkoselvityksen myötä tehtävät muutokset ja niiden aikataulu tarkentuvat”. Valtuusto kuitenkin päätti 20.4.2026 mallista C, jossa muutokset ja aikataulu ovat jo täysin täsmennetyt: nimetyt koulut ja nimetyt lakkautuspäivämäärät vuoteen 2034 asti. Selvityksen oma perustelu LAVA:n lykkäämiselle kumoutui sillä hetkellä, kun valtuusto hyväksyi mallin.

Se, että vaikutukset on arvioitava, ei ole tulkinnanvaraista. YK:n lapsen oikeuksien sopimus on ollut Suomessa oikeudellisesti velvoittava vuodesta 1991, ja sen 3 artikla edellyttää, että viranomaiset arvioivat kaikissa lasta koskevista päätöksissään niiden vaikutukset lapseen. Myös se, millainen arvioinnin on oltava, on ohjeistettu: lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 14 täsmentää, että lapsen edun arvioinnin tulee olla rakenteellinen, dokumentoitu, läpinäkyvä, vaihtoehtoja

vertaileva ja monialainen — palveluverkkoratkaisussa siihen on kytkettävä myös sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntemus. Jos lapsivaikutuksia ei ole, sekin on päätösvalmistelussa todettava. Kansallinen sääntely – perustuslaki, lastensuojelulaki, hallintolaki – vahvistaa saman.

Ratkaisevaa on, ettei kyse ole osaamisen puutteesta. Kaupunki laati Kirkkojärven koulun lakkautuksesta (KV 8.12.2025) huomattavasti perusteellisemman lapsivaikutusten arvioinnin kuin mallin C valmistelussa: siihen sisältyi vaihtoehtovertailu, lapsen oikeuksien sopimuksen yleisperiaatteiden läpikäynti, tutkimuskirjallisuutta sekä oppilaiden, henkilöstön ja huoltajien kuuleminen. Kaikki tämä yhden koulun ja 32 oppilaan takia – neljä kuukautta ennen kuin sama kaupunki päätti neljän koulun ja noin 480 oppilaan kohtalosta ilman vastaavaa. Kirkkojärven arviointi osoittaa siis kaupungin kyvyn laatia laaja arviointi silloin, kun se katsoo sen tarpeelliseksi – ja korostaa juuri siksi mallin C valmistelun puutetta. Kuten luvussa 8 osoitetaan, Kirkkojärven arviointikaan ei kuitenkaan täyttänyt kaikkia aidon lapsivaikutusten arvioinnin edellytyksiä.

LAVA-HAVAINTO Kaupunki osaa tehdä lapsivaikutusten arvioinnin. Sillä on siihen malli, osaaminen, kirjallisuus ja rutiini. Se teki sen joulukuussa 2025 yhdestä koulusta. Sitten se teki huhtikuussa 2026 noin viisitoista kertaa suuremman päätöksen ilman. Puolustusta ”emme ehtineet” tai ”tässä vaiheessa sitä ei vaadita” ei ole. **Kaupungin oma käytäntö neljä kuukautta aiemmin määrittelee sen standardin, jonka se sitten alitti.**

3.2 Valtuusto pyysi tosiasiatietoa lakkautusten vaikutuksista – ja sai kolme kappaletta selityksiä

Marraskuussa 2023 valtuutettu Aarni Ahtola jätti Vihreiden, Keskustan ja Kokoomuksen valtuustoryhmien puolesta aloitteen, joka pyysi tosiasiatietoa aiempien koulujen lakkautusten vaikutuksista – nimenomaan siksi, että seuraava palveluverkkopäätös voitaisiin tehdä tietoon perustuen. Aloite pyysi yhdeksän tietoa, muun muassa kuljetuskustannusten muutoksen ja tyhjiksi jääneiden koulurakennusten kustannukset.

Kaupungin vastine (kasvatus- ja koulutusvaliokunta 14.8.2024) ei sisällä yhtäkään euromäärää. Summan ja Vilniemen osalta todetaan, ettei tietoja ole saatavissa. Keskuskoulun osalta todetaan, ettei sitä ”varsinaisesti lakkautettu”. Kuljetuskustannusten muutoksen kohdalla esitetään kolme kappaletta syitä siihen, miksi vertailu on vaikeaa. Tyhjien rakennusten osalta todetaan, että ne ovat ”kylmillään” ja ”puretaan aikanaan”.

ARVIOINNIN TEESI YHDESSÄ LAUSEESSA Haminan valtuusto pyysi marraskuussa 2023 tosiasiatietoa aiempien lakkautusten vaikutuksista nimenomaan siksi, että se voisi tehdä seuraavan palveluverkkopäätöksen tietoon perustuen. Se ei saanut yhtäkään euromäärää. **Se teki päätöksen 20.4.2026 silti.** ”Ei seurattu” ei ole tämän arvioinnin päätelmä. Se on kaupungin oma kirjallinen vastaus omalle valtuustolleen.

3.3 Sama menetelmävirhe sanottiin ääneen 2016 – ja äänestettiin kumoon

Menettelyn arvioinnissa painavin yksittäinen havainto on, ettei kritiikki ole ulkopuolista eikä uutta. Kun kaupunginvaltuusto käsitteli Summan koulun säästölaskelmaa 31.1.2017, luottamushenkilö Hannu Järvinen esitti pöytäkirjaan, että ”sisäisten vuokrien siirto on kirjanpidollista, eikä siksi ole todellinen säästö ja mahdollisista lakkautuksista syntyvät kustannukset realisoituvat mahdollisesti myöhemmin”. Hän esitti, että kokonaislaskelma siirretään kaupunkikehityslautakunnalle, jotta saataisiin koko kaupungin tilannetta koskeva säästölaskelma.

Esitys hävisi lautakunnassa äänin 5–3; Järvinen jätti eriävän mielipiteen. Kaupunginhallituksessa Peter Muurman esitti samaa; esitystä ei kannatettu, ja hän jätti eriävän mielipiteen. Valtuustossa palautusesitys hävisi äänin 36–7. Sama kuvio toistuu läpi vuosien: talouslaskelmien puutteesta huomautettiin 2014 ja 2015, ja lapsivaikutusten arvioinnin tekemistä esitti Pirkko Parjanen jo 2015 – esitys raukesi. Marraskuussa 2025 valiokunnan jäsen Akseli Lehtola totesi Kirkkojärven käsittelyssä, että esityksestä puuttuvat talousvaikutukset; palautusesitystä ei kannatettu.

3.4 Kaupungin oma perustelu: kokonaisuusargumentti – ja sen raja

Menetelmällisen reiluuden vuoksi kaupungin vahvin dokumentoitu vastaperustelu on esitettävä täysimääräisenä ennen sen arviointia. Kun kuntalainen esitti valtuutetuille ennen 20.4.2026 äänestystä vaihtoehtoisen mallin läntisen verkon järjestämiseksi, kaupungin kasvatus- ja koulutusjohtaja vastasi 29.4.2026 kirjallisesti. Vastaus on kaupungin oma, selkein perustelu mallille C: palveluverkkoselvitys on tehty kokonaisuutena, joka vastaa opetuksen ja kasvatuksen vaatimuksiin muuttuvassa toimintaympäristössä; lapsimäärät vähenevät, käyttötalous vaatii sopeuttamista, ja kaupunki on linjannut luopuvansa ulkoisista vuokratiloista. Keskeisin argumentti on tämä:

”Palveluverkkoselvitys ei koostu vain yksittäisistä toimenpiteistä vaan on kokonaisuus. Jos kokonaisuudesta irrotetaan yksittäisiä palasia, muuttaa se suunnitelman perusteita.” Samassa vastauksessa kaupunki perustelee keskittämistä sillä, että saman alueen eri-ikäisten lasten sijoittaminen samaan kouluun vähentää kuljetusreittien määrää ja että oppimisen tuki ja opiskeluhuolto järjestyvät keskitetyssä mallissa paremmin.

Tämä on kaupungin vahvin argumentti, ja se on otettava vakavasti. Kokonaisuutta on tarkasteltava kokonaisuutena – juuri siksi tämän raportin luvut 6–10 eivät tarkastele yksittäisiä lakkautuksia irrallaan vaan mallin C kokonaisvaikutuksia. **Mutta kokonaisuusargumentti kääntyy tarkastelussa itseään vastaan. Se edellyttää, että kokonaisuus on myös arvioitu kokonaisuutena. Näin ei ole tapahtunut.**

Kaupungin oma vastaus perustelee keskittämistä tuki- ja opiskeluhuollon sekä kuljetusreittien kokonaisuudella – mutta juuri näiden kokonaisvaikutuksia ei ole laskettu: erityisen tuen tilaratkaisua ja kuljetuksia ei ole eritelty (luvut 6.3 ja 10), esiopetuksen ja varhaiskasvatuksen vaikutuksia ei ole arvioitu omana kokonaisuutenaan (luku 9), eikä kumulatiivista palveluvaikutusta perheelle ole arvioitu lainkaan (luku 8.5). Kokonaisuuteen vetoaminen on perusteltua vain, jos kokonaisuus on arvioitu; muutoin se on peruste olla arvioimatta osia – ei peruste, joka osoittaisi kokonaisuuden toimivaksi.

MENETTELYHAVAINTO Kaupungin oma perustelu mallille C nojaa kokonaisuuteen: yksittäisiä osia ei voi arvioida irrallaan. Argumentti on pätevä – mutta se sitoo myös kaupungin.

Kokonaisuuteen vetoava päätös edellyttää, että kokonaisuus on arvioitu kokonaisuutena. Malli C:n kohdalla juuri niitä kokonaisvaikutuksia, joihin kaupunki vetoaa – tuki, kuljetukset, esiopetus, varhaiskasvatus, kumulatiivinen palveluvaikutus – ei ole laskettu.

Kaupungin kokonaisuusargumentti ei siten vastaa tämän raportin kritiikkiin vaan vahvistaa sen. Jos mallin C peruste on kokonaisuus, yksittäisten kustannuspaikkojen nollaaminen, yksittäisten rakennusten tarkastelu ja myöhemmiksi siirretyt erilliset lapsivaikutusten arvoinnit eivät riitä sen perustaksi. Kokonaisratkaisun hyväksyminen olisi edellyttänyt kokonaisvaikutusten osoittamista ennen kokonaisratkaisun tekemistä. Tätä näyttöä ei ole esitetty.

KAUPUNGIN OMA SISÄINEN TODISTAJA Vuonna 2016 luottamushenkilö kirjasi pöytäkirjaan täsmälleen sen menetelmävirheen, jonka tämä arviointi todentaa kymmenen vuotta myöhemmin. Hänet äänestettiin kumoon kolmessa toimitilimessä peräkkäin. **Vuonna 2026 kaupunki laskee säästönsä täsmälleen samalla menetelmällä, josta huomautettiin jo 2016.**

4 Säästölaskennan menetelmä

Mallin C taloudellinen perustelu on kumulatiivinen käyttötaloussäästö 16,0 miljoonaa euroa vuosina 2026–2034. Tämän luvun havainnot koskevat sitä, miten säästö on laskettu – ei sitä, tarvitseeko Hamina säästää. Kaupungin talouspaine on todellinen, ja siihen palataan luvussa 7. Kysymys on, kestääkö laskentatapa tarkastelun.

4.1 Säästö lasketaan nollaamalla kustannuspaikka

Kaupungin säästölaskelmien perusmekanismi on, että lakkautettavan koulun kustannuspaikka nollataan. Käytettävissä on kaksi alkuperäistä tositetta, jotka osoittavat tämän: Kirkkojärven koulun (kustannuspaikka 4104) ja Poitsilan koulun (4108) talousarviorivit, joissa toimintakulut kirjataan lakkautusvuonna nolnaan.

Menetelmän ongelma on, että kirjanpidollinen nolla ei ole taloudellinen säästö. Kun Kirkkojärven 32 oppilasta siirtyvät Pappilansalmeen, heidän opetuksensa, ruokansa, tukensa ja kuljetuksensa jatkuvat – vastaanottavan koulun kustannuspaikalla. Vastakirjausta vastaanottavaan kouluun ei kuitenkaan laskelmissa tehdä. Nollattu summa on siten bruttoluku, ei nettovaikutus. **Todellinen säästö on vain se osa, joka ei siirry vastaanottavaan kouluun – mutta juuri tätä erotusta laskelmat eivät esitä.**

Sama yksipuolinen laskentalogiikka koskee henkilöstösäästöä, joka on Summan kaltaisissa tapauksissa säästön merkittävin erä. Keskittäminen ei itsessään vähennä opetusryhmien määrää. Henkilöstösäästö syntyy vasta siltä osin kuin lakkautettavan koulun oppilaat voidaan tosiasiaa sijoittaa vastaanottavassa verkossa pienempään määrään opetusryhmiä – ja tätä rajaavat sekä opetusryhmien tavoitteelliset enimmäiskoot että laajennetut tuen järjestämisvelvoitteet, jotka voivat päinvastoin lisätä henkilöstötarvetta. Toimitetut laskelmat poistavat lakkautettavan koulun henkilöstökulun osoittamatta vastaanottavan koulun ryhmärakennetta.

HENKILÖSTÖSÄÄSTÖN TODISTUSKETJU Koulun lakkauttaminen ei itsessään poista opettajan tarvetta. Henkilöstösäästö syntyy vasta, jos oppilaat voidaan vastaanottavassa verkossa sijoittaa aidosti pienempään määrään opetusryhmiä ilman, että ryhmäkoot, tuen tarve tai muu henkilöstötarve kasvavat vastaavasti. Siksi säästön todentaminen edellyttää ketjua:
nykyiset ryhmät → uudet ryhmät → ryhmäkoot → poistuvat työpanokset → nettosäästö.
Mallin C laskelma ei osoita tätä ketjua – ja henkilöstösäästö on säästön suurin yksittäinen erä.

4.2 Sisäinen vuokra: rakenteellinen ongelma, ei yksittäinen kirjausvirhe

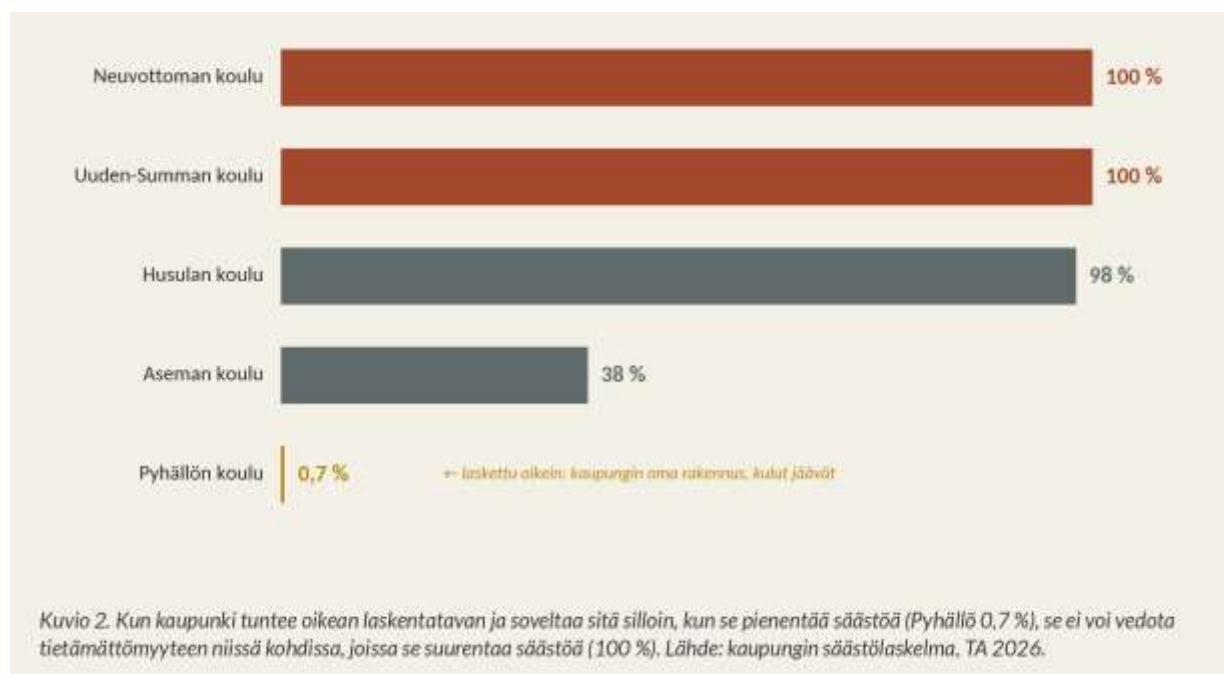
Sisäisen vuokran käyttö säästöperusteena on kansallisesti tunnettu ongelma kouluverkkopäätöksissä, ja se ansaitsee erillisen tarkastelun. Sisäinen vuokra on erä, jonka kunta maksaa itselleen – kasvatustoimi kiinteistötoimelle.

Kun koulu lakkautetaan, tämä erä poistuu kasvatuksen kustannuspaikalta, mutta rakennuksen todelliset kulut (ylläpito, poistot, korot) eivät katoa kaupungilta, ellei rakennuksesta tosiasiaa luovuta. Jos rakennus jää, sisäinen vuokra ei säästy – se siirtyy jaettavaksi jäljelle jäävien koulujen kesken. Säästöksi kirjattu summa on tällöin laskennallinen, ei todellinen menovähennys.

Haminan säästölaskelmien rivi ”muut toimintakulut (mm. sisäinen vuokra)” paljastaa epäjohtomukaisuuden, joka koskee yli miljoonaa euroa väitetyistä vuotuisista säästöistä. Seuraava taulukko on koottu kaupungin omasta säästölaskelmasta.

Koulu	TA 2026 (€)	Kirjattu säästöksi (€)	Osuus
Neuvottoman koulu	-441 600	-441 600	100 %
Uuden-Summan koulu	-605 400	-605 400	100 %
Husulan koulu	-702 200	-688 500	98 %
Aseman koulu	-581 800	-221 500	38 %
Pyhällön koulu	-137 200	-1 000	0,7 %

Kolme näistä on perusteltavissa: Husulan 98 % (moduulikoulu, ulkoinen vuokrasopimus päättyy), Aseman 38 % (rakennus jää lukiokäyttöön) ja Pyhällön 0,7 %, joka on laskettu oikein – kyseessä on kaupungin oma rakennus, jonka kulut jäävät. Mutta juuri Pyhällön rivi tekee Neuvottoman ja Uuden-Summan 100 %:sta ongelmallisen: kun kaupunki tuntee oikean laskentatavan ja soveltaa sitä silloin, kun se pienentää säästöä, se ei voi vedota tietämättömyyteen niissä kohdissa, joissa se suurentaa säästöä. Uuden-Summan kohdalla ristiriita on erityisen selvä, koska sama malli C esittää rakennuksen lunastettavaksi kaupungille ja muutettavaksi päiväkodiksi – jolloin kustannus ei katoa, vaan vaihtaa kustannuspaikkaa.

4.3 45 prosenttia vuoden 2019 säästölupauksesta oli ehdollista

Vuoden 2019 lakkautuspäätöksen (Metsäkylä ja Kannusjärvi) säästölupaus oli kaupungin omassa taulukossa noin 620 000 euroa vuodessa. Siitä kaksi suurinta erää – Kannusjärven ylläpito 175 000 €

ja Metsäkylän ylläpito 105 000 € – oli kirjattu ehdolla ”jos rakennuksesta luovutaan”. Ehto oli kaupungin oma kirjaus. Rakennuksista ei luovuttu: molemmat seisoivat kylminä vielä 2024. Ilman rakennuksista luopumista noin puolet lupauksesta raukesi kaupungin omilla ehdoilla.

YHTEENVETO: MIHIN SÄÄSTÖLASKELMA NOJAA Säästölaskelman kolme suurinta erää – kustannuspaikan nollaus, sisäinen vuokra ja ehdolliset kiinteistösäästöt – nojaavat kaikki samaan oletukseen: että rakennuksesta tosiasiaassa luovutaan ja että kulut aidosti poistuvat. Seuraava luku osoittaa kaupungin oman toteumamittauksen avulla, kuinka usein näin on käynyt.

5 Jälkilaskenta: mitä aiemmista lakkautuksista tiedetään

Koko arvioinnin ydinkysymys on yksinkertainen: kun Hamina on aiemmin luvannut säästöjä koulujen lakkautuksista, ovatko ne toteutuneet? Vastaus ei ole arvion varassa. Se on kaupungin omassa asiakirjassa – ja se on hämmentävä.

5.1 Jälkilaskenta on olemassa – mutta kaupunki ilmoitti, ettei ole

Kesäkuussa 2015 valtuutettu Harri Kerkelä esitti aloitteen, että ”Summan koulun lopetuksesta koituvat säästöt lasketaan ja esitetään valtuustolle vuoden kuluttua koulun loppumisesta erittäin tarkasti”. Kaupunki teki työn. Kuusi viranhaltijaa valmisti yksityiskohtaisen jälkilaskennan, joka käsiteltiin kaupunginvaltuustossa 31.1.2017. Se sisälsi oppilaskohtaiset menot, henkilöstökustannukset, ravitsemus- ja puhtaanapitopalvelut, sisäiset vuokrat, kuljetukset, oppilaiden jäljityksen vastaanottaviin kouluihin sekä kiinteistön ylläpitokustannukset ja tasearvon – kustannuspaikoittain ja lukukausittain.

Yhdeksän vuotta myöhemmin, kun valtuusto pyysi samaa tietoa uudelleen (luku 3.2), kaupunki vastasi: **”Summan ja Vilniemen koulun lakkautusten osalta ei ole saatavissa tietoja.”** Väite oli Summan osalta olennaisesti virheellinen ja harhaanjohtavan puutteellinen: yksityiskohtainen laskelma oli kaupungin omassa päätösaineistossa.

Kaupunki saattaa puolustautua kolmella tavalla, eikä mikään niistä pelasta vastausta. Jos vedotaan siihen, ettei vuoden 2017 laskelma vastannut kaikkiin aloitteen kysymyksiin, oikea vastaus olisi ollut kertoa, että taloudellinen jälkilaskenta on tehty mutta kaikkia vaikutuksia ei ole seurattu – ei se, ettei tietoja ole. Jos asiakirjaa ei löydetty, ongelma on tiedonhallinnassa ja päätösvalmistelussa. Jos sanamuoto koski Summaa ja Vilniemeä yhdessä, se niputti kaksi eri tilannetta ja antoi Summasta väärän kuvan.

ARVIOINNIN YKKÖSLÖYDÖS Haminalla oli sekä kyky että valmis menetelmä lakkautuksen jälkilaskentaan. Se teki sen kerran, valtuuston nimenomaisesta vaatimuksesta. Vuonna 2024 se jätti oman aiemman laskelmansa valtuustolle kertomatta ja valmisti seuraavan palveluverkkoratkaisun ilman vastaavaa seuranta. **Jälkilaskennan mahdollisuuspuolustus on suljettu pois kaupungin omalla asiakirjalla.**

Kyse ei ole vain yksittäisestä tietopuutteesta. Julkisen hallinnon uskottavuus perustuu siihen, että ennusteita verrataan toteumaan. Ilman jälkilaskentaa päätöksenteko jää yksisuuntaiseksi: uusia säästöennusteita laaditaan ilman tietoa siitä, toteutuivatko aiemmat. Kun sama kunta on lakkauttanut kouluja toistuvasti eikä ole kertaakaan oma-aloitteisesti tarkistanut lupaustensa toteutumista, jokainen uusi säästöennuste rakentuu todentamattoman oletuksen varaan.

5.2 Ja jälkilaskenta itse kumoaa säästölaskelman menetelmän

Summan 2017-laskelma ei ole vain osoitus kyvykkyydestä. Se on säästölaskennan menetelmän empiirinen koe. Kaupunki kirjasi Summan lakkautuksen sisäisten vuokrien säästökseen noin 0,1–0,12 miljoonaa euroa vuodessa (valtuustolle ilmoitettu 115 000 €; laskelman loppuyhteenvedossa 120 000 €; koulukohtaisen taulukon erotus noin 86 000 €). Kaupungin erillinen kiinteistölaskelma samasta rakennuksesta (kustannuspaikka 2413) kuitenkin osoittaa, että rakennuksen todelliset vuosikulut vähenivät vain noin 21 000 euroa. Poistot jatkuivat muuttumattomina, ja koulurakennuksen tasearvo oli 31.12.2016 edelleen 357 212 euroa.

Summan koulu, sisäinen vuokra	Vuodessa
Sisäinen vuokra, kirjattu säästökseen	n. 0,1–0,12 M€
Rakennuksen todellisten kulujen lasku	n. 21 000 €
Toteuma (nimittäjästä riippuen 17,6–24,5 %)	n. 18–25 %

Sisäinen vuokra ja kiinteistön todelliset kulut eivät ole kirjanpidollisesti sama erä – sisäinen vuokra sisältää ylläpito- ja pääomakomponentteja. Mutta juuri siksi vertailu on taloudellisesti paljastava: se osoittaa, että **valtaosa kasvatuksen kustannuspaikalta poistuneesta sisäisestä vuokrasta ei muuttunut koko kaupungin vastaavaksi menosäästökseen**. Riippumatta siitä, käytetäänkö nimittäjänä 86 000, 115 000 vai 120 000 euroa, **säästökirjaus yliarvioi kaupungin todellisen kiinteistösäästön rajusti**. Tämä on luvun 4.2 havainnon empiirinen todiste, kaupungin omilla luvuilla, yhdeksän vuotta ennen mallia C. Ja malli C kirjaa Neuvottoman ja Uuden-Summan sisäisistä vuokrasta säästökseen 100 prosenttia.

5.3 Mikä Summan lakkautuksessa toteutui

Rehellisyys vaatii, että se, mikä toteutui, kerrotaan yhtä täsmällisesti kuin se, mikä ei. Summan lakkautuksesta syntyi aitoa, hyvin todennettua säästöä. Kaupunki jäljitti jokaisen entisen Summan

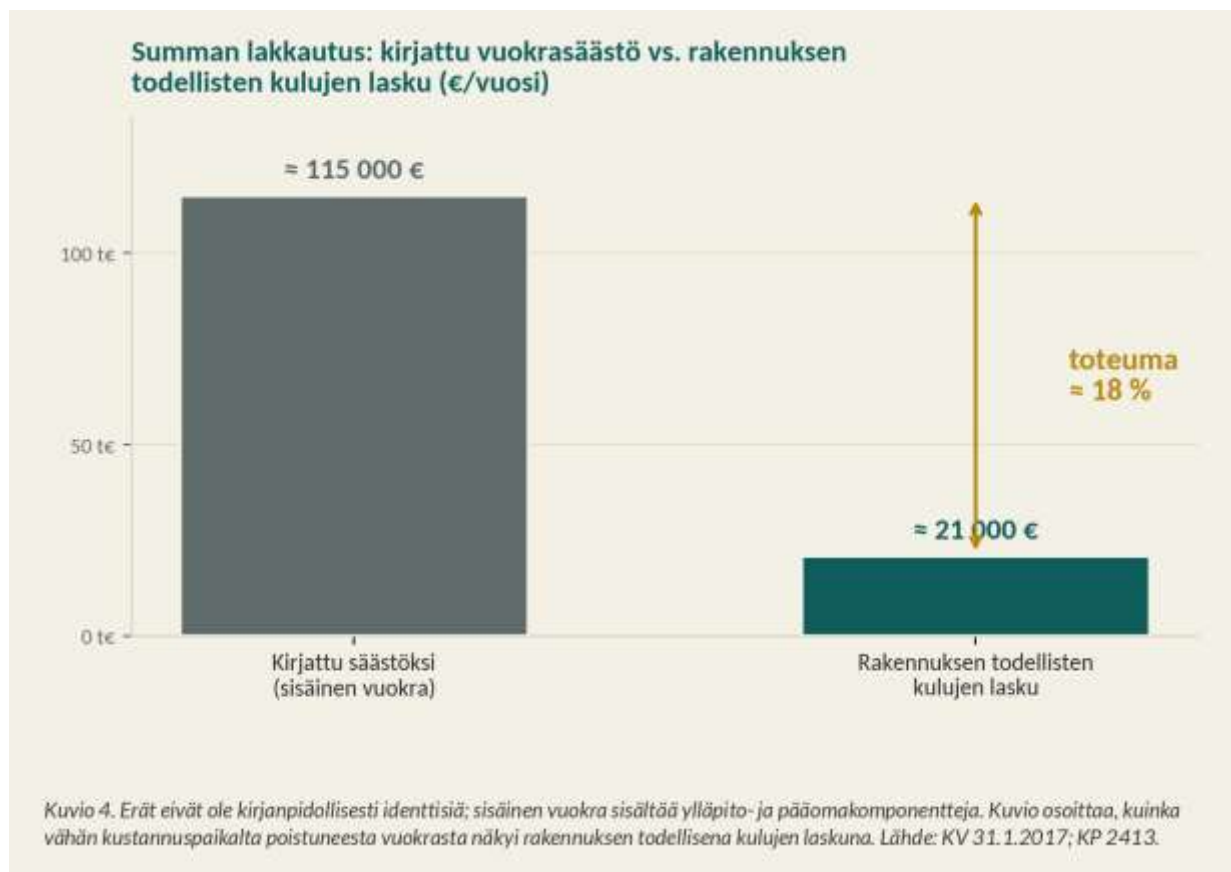
oppilaan vastaanottavaan kouluun ja laski heidän osuutensa sen henkilöstökuluista: säästö oli 105 395 euroa. Ravitsemuspalveluista säästyi 25 197 euroa samalla menetelmällä. Kiinteistön kulut laskivat noin 21 000 euroa.

Summan korkea oppilaskohtainen kustannus – Kannusjärven jälkeen Haminan korkein – antoi kaupungille vahvan taloudellisen perusteen tarkastella koulun tulevaisuutta, ja kaupungin jälkilaskenta osoittaa, että lakkautuksesta syntyi aitoa henkilöstö- ja ravitsemussäästöä. Se ei kuitenkaan yksin osoita, että lakkautus olisi ollut paras nettotaloudellinen ratkaisu, eikä että ilmoitettu 319 300 euron kokonaissäästö olisi toteutunut.

Olennaista on menetelmä: henkilöstösäästö laskettiin oikein, koska oppilaat jäljitettiin vastaanottaviin kouluihin ja vastakirjaus tehtiin. Juuri tämän vastakirjauksen puuttuminen on mallin C laskelmien keskeinen puute (luku 4.1). Kaupunki osaa menetelmän. Se ei vain käyttänyt sitä mallin C valmistelussa.

Summan lakkautus – todennettu vs. ilmoitettu	Vuodessa
Suoraan jäljitetty henkilöstösäästö	105 395 €
Suoraan jäljitetty ravitsemussäästö	25 197 €
Kiinteistön todellisten kulujen lasku	n. 21 000 €
Todennettu vähimmäisvaikutus	n. 151 700 €
Puhtaanapito ja kuljetukset	jää avoimeksi
Kaupungin ilmoittama kokonaissäästö	319 300 €

Arviointi ei väitä, että todellinen säästö oli täsmälleen 151 700 euroa. Puhtaanapidon ja kuljetusten nettovaikutusta ei toimitetulla aineistolla voi erottaa toteutuneiksi – ilman lakkautusta kokonaiskulut olisivat voineet olla korkeammatkin. Väite on tarkasti tämä: Summasta voidaan todentaa suoraan vähintään noin 130 600 euroa henkilöstö- ja ravitsemussäästöä, kiinteistön kulut vähenivät lisäksi noin 21 000 euroa, ja kaupungin ilmoittamasta 319 300 euron kokonaissäästöä suurin kiinteistöerä – sisäinen vuokra – osoittautui olennaisesti laskennalliseksi. Sama laskentatapa on mallin C perustana.

5.4 Valtakunnallinen tutkimusnäyttö vahvistaa saman

Haminan oma toteuma ei ole poikkeus. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus (KARVI) julkaisi vuonna 2022 selvityksen Maaseutualueiden lasten sivistykselliset ja sosiaaliset oikeudet. Sen liiteosa Kouluverkkomuutosten elinvoimavaikutukset perustuu kaikkien Manner-Suomen 292 kunnan tilastoaineistoon. Kyse on ensimmäisestä koko maan kattavasta suomalaisesta analyysistä, jossa kouluverkkomuutosten voimakkuutta verrattiin kuntien väestö-, työllisyys-, työpaikka- ja koulutusmenokehitykseen.

Tilastollinen analyysi antoi useita viitteitä kouluverkkomuutosten kielteisistä elinvoimayhteyksistä: lisääntyvästä lähtömuutosta, heikommasta työllisyys- ja työpaikkakehityksestä sekä koulutusmenojen odotettua heikommasta kehityksestä. Erityisen huomionarvoinen tulos koskee juuri säästöperustelua.

Koulutusmenot kasvoivat maltillisimmin maaseutukunnissa, joissa kouluverkkomuutokset olivat vähäisiä. Suuria ja erittäin suuria muutoksia tehneissä kunnissa menot kasvoivat selvästi voimakkaammin, etenkin alle 15-vuotiaista asukasta kohden. Valtakunnallinen aineisto ei siis tue keskittämispolitiikan perusoletusta, jonka mukaan voimakkaampi kouluverkon supistaminen johtaisi koulutusmenojen maltillisempaan kehitykseen.

KARVI/MDI:n merkitys ei rajoitu koulutusmenoihin. Samassa valtakunnallisessa tarkastelussa havaittiin viitteitä siitä, että voimakkaisiin kouluverkkomuutoksiin liittyi myös epäedullisempaa lähtömuutto-, työllisyys- ja työpaikkakehitystä. Tuloksia ei voida tulkita yksinkertaiseksi syy-seuraussuhteeksi, mutta ne tekevät yhdestä asiasta päätöksenteon kannalta selväksi: kouluverkkoratkaisu ei ole vain opetustoimen kustannuspäätös. Se on samalla alue- ja elinvoimapäätös.

Tämä on Haminassa erityisen relevanttia, koska mallin C taloudellinen tarkastelu kohdistuu ensisijaisesti koulutoimen menopuoleen, kun taas raportin luvussa 7 osoitetut väestö-, veropohja- ja

pitovoimavaikutukset jäävät valmisteluaineistossa ilman vastaavaa tarkastelua. **Jos palveluverkon supistamisella voi olla vaikutusta myös siihen väestöpohjaan, jolla palvelut tulevaisuudessa rahoitetaan, säästölaskelma ei ole valmis ennen kuin myös tämä puoli on arvioitu.**

NELJÄ TODISTELUTASOA JOHTAVAT SAMAN PÄÄTELMÄÄN

1. Mallin C laskentamenetelmä: kustannuspaikkoja nollataan ilman vastaanottavien koulujen vastakirjauksia ja osa kiinteistökuluista käsitellään säästönä, vaikka kulujen poistumista ei ole osoitettu.

2. Haminan oma toteuma: Summan vuoden 2017 jälkilaskenta osoittaa, että henkilöstö- ja ravitsemussäästöä syntyi, mutta suuri sisäiseksi vuokraksi kirjattu säästö ei muuttunut vastaavaksi kaupungin todellisten menojen vähenemäksi.

3. Haminan myöhempi kehitys: aiempien lakkautusten todellisia kokonaisnettovaikutuksia ei ole järjestelmällisesti seurattu, vaikka kaupunki on jatkanut kouluverkon supistamista ja valmistellut yhä suurempiin kouluihin kohdistuvia ratkaisuja.

4. Valtakunnallinen aineisto: KARVI/MDI:n kaikkien Manner-Suomen 292 kunnan tarkastelu ei osoita, että voimakkaampi kouluverkon supistaminen johtaisi koulutusmenojen maltillisempaan kehitykseen; maaseutumaaisissa kunnissa yhteys kulki päinvastaiseen suuntaan.

Näytön tasot ovat erilaisia, mutta niiden metodinen johtopäätös on sama: koululakkautuksen säästö ei ole oletus vaan empiirisesti osoitettava nettovaikutus. Mitä suurempi ja peruuttamattomampi muutos on, sitä vahvempi tämän näytön tulee olla.

Mitä voimakkaampi kouluverkkomuutos, sitä voimakkaampi koulutus- ja kulttuurimenojen kasvu (maaseutumaaiset kunnat 2015–2020)

Kuvio 5. Kaaviokuva KARVI 2022:n raportin yhteyden suunnasta; ei mitattuja lukuarvoja. KARVIN analyysi ei ole kausaalinen koeasetelma. Lähde: KARVI 2022; Tilastokeskus, aineiston luokittelu MDI.

KARVIN analyysi ei ole kausaalinen koeasetelma, eikä sen perusteella voida päätellä, että lakkautukset yksin aiheuttivat kaikki havaitut muutokset. Tulos siirtää kuitenkin näyttötaakan kunnalle: **jos voimakkaan keskittämisen väitetään tuottavan Haminassa pysyviä säästöjä, kaupungin on osoitettava, miksi Hamina onnistuisi siinä, missä valtakunnallinen aineisto ei osoita yleistä onnistumista.** Haminan oma Summan jälkilaskenta osoittaa saman mekanismin paikallisesti: suurin säästöerä, sisäinen vuokra, ei muuttunut vastaavaksi koko kaupungin menojen vähenemäksi. Koulun kustannuspaikan poistaminen on paljon helpompaa kuin kunnan todellisten menojen poistaminen. On myös huomionarvoista, että tämä on sama KARVI-raportti, jota kaupunki itse siteeraa Kirkkojärven lapsivaikutusten arvioinnissa – mutta vain sen ensimmäisen puoliskon osalta.

KESKITTÄMISEN ITSEÄÄN VAHVISTAVA KIERRE Haminassa lakkautettavien koulujen koko kasvaa kierros kierrokselta. Ensin suljettiin pieniä kyläkouluja; nyt lakkautus kohdistuu niiden vastaanottaviin kouluihin ja satojen oppilaiden kokonaisuuksiin.

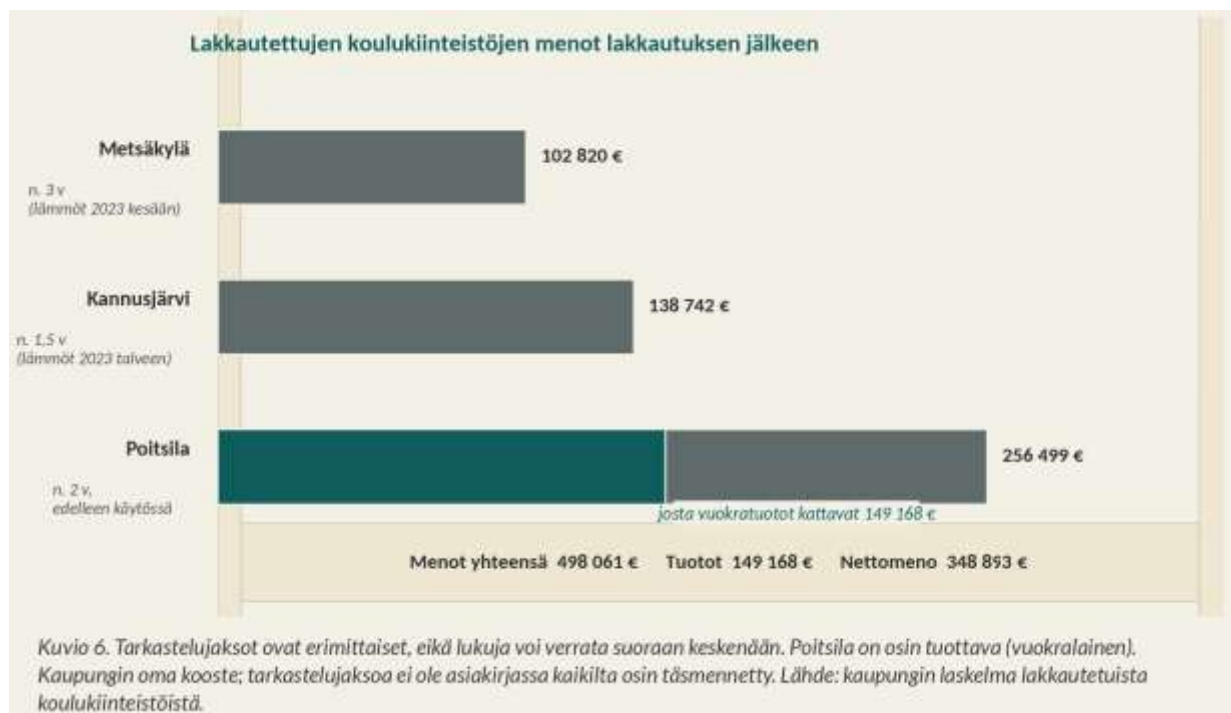
Koska aikaisempien lakkautusten todellisia nettovaikutuksia **ei ole järjestelmällisesti seurattu**, keskittämisen **onnistumista ei ole voitu arvioida eikä politiikkaa korjata. Kun luvut säästöt eivät näy kustannuskehityksessä, ratkaisuksi tarjotaan lisää samaa lääkettä** – entistä suuremmassa mittakaavassa. **Tämä ei ole näyttöön perustuva oppimisprosessi. Se on todentamattoman toimenpiteen toistamista yhä suuremmalla panoksella.**

6 Kiinteistöt, investoinnit ja peruuttamattomuus

TILAPARADOKSI Kouluja lakkautetaan kiinteistökuluissa säästämiseksi – mutta rakennukset jäävät kaupungille. Summan koulun tasearvo oli lakkautuksen jälkeen 357 212 euroa, ja poistot jatkuivat muuttumattomina. Metsäkylä ja Kannusjärvi seisoivat kylminä kuusi vuotta.

6.1 Lakkautettu rakennus ei lakkaa maksamasta

Tilaparadoksi ei ole retorinen. Kaupungin oma laskelma lakkautettujen koulukiinteistöjen kustannuksista osoittaa sen euromääräisesti. Kolmesta viimeksi lakkautetusta koulusta on lakkautuksen jälkeen kertynyt menoja yhteensä noin 498 061 euroa ja tuottoja noin 149 168 euroa – nettomenoa siis noin 348 893 euroa sen jälkeen, kun koulutoiminta rakennuksissa oli jo päättynyt.

Kolme varausta on esitettävä itse, jotta havainto kestää. Ensinnäkin tarkastelujaksot ovat erimittaiset: Metsäkylän luku kattaa noin kolme vuotta, Kannusjärven noin puolitoista ja Poitsilan noin kaksi vuotta ja jatkuu yhä. Lukuja ei siksi voi verrata suoraan keskenään, ja tämä on merkitty kuvioon näkyviin. Toiseksi Poitsila on osin tuottava, koska sen tiloissa toimii vuokralainen – se ei ole tyhjä kustannus samalla tavoin kuin kaksi muuta. Kolmanneksi luvut ovat kaupungin omasta koosteesta, jonka tarkastelujaksoa ei ole asiakirjassa kaikilta osin täsmennetty.

Nämä varaukset eivät kumoa ydinhavaintoa vaan täsmentävät sen. Kaupungin oma asiakirja osoittaa myös, että rakennus maksaa silloinkin, kun se on kylmillään: Metsäkylän lämpöjen katkaisun jälkeiset kustannukset olivat 10 330 euroa ja Kannusjärven 11 443 euroa. Kun säästölaskelma kirjaa lakkautuksen säästökseen kiinteistökulut kokonaan (luku 4), se olettaa, että rakennus lakkaa maksamasta lakkautushetkellä. Kaupungin oma toteumatieto osoittaa, ettei näin käy: lakkautuksen ja rakennuksesta luopumisen välissä on vuosia, joiden aikana kulut jatkuvat – ja niiden yhteissumma on satojatuhansia euroja.

Mallin C ensimmäinen lakkautus – Husula, 1.8.2029 – tekee tästä konkreettisen. Husulan luokkatilat ovat vuokramoduuleissa (Parmacom), ja niiden osalta ulkoisen vuokran päätyminen on aito, kaupungin ulkopuolelle kohdistuva säästö – toisin kuin sisäisen vuokran nollaaminen (luku 4.2). Mutta saman koulun liikuntasali, ruokala, keittiö ja väestönsuoja ovat kaupungin omistuksessa ja jäävät kaupungille myös lakkautuksen jälkeen. Nämä tilat on peruskorjattu vasta hiljattain, ja niihin sekä pihaan on tehty tuoreet investoinnit. Säästö ei siis voi olla lakkautettavan yksikön kustannukset kokonaan: osa niistä on kaupungin omistamaa, äskettäin korjattua ja edelleen käyttökelpoista tilaa, jonka kulut jatkuvat ja jonka tuore investointi jää vajaakäyttöön. Tämä on sama peruuttamattomuuden logiikka kuin Uuden-Summan liikuntahallissa (luku 6.3), mutta se osuu heti lakkautusketjun ensimmäiseen kohteeseen.

INVESTOINTI ENNEN LAKKAUTUSTA Husulan koulu on kaupungin oman kuntoarvion mukaan valmistunut 2002, ja osa rakennuksesta on uusittu vasta 2020 – lakkautushetkellä 2029 nämä osat ovat noin yhdeksänvuotiaita (Sitowise, suppea kuntoarvio 12.1.2024). Koulun liikuntasali, ruokala, keittiö ja väestönsuoja ovat kaupungin omistuksessa ja jäävät kaupungille myös lakkautuksen jälkeen. Luokkamoduulien vuokrasta voidaan luopua, mutta **kaupungin omistama ja vastikään korjattu palveluinfrastruktuuri ei katoa** – ja Husula on koko lakkautusketjun ensimmäinen kohde. Mallin C säästölaskelmassa tämän investoinnin jäljellä oleva käyttöarvo ja lakkautuksen jälkeinen käyttö eivät näy.

Husulan omistettujen tilojen peruskorjauksen ja pihan investointieurojen tarkka euromäärä (kommenttikierroksella esitetty suuruusluokka n. 1,34 M€ + 140 000 €) on kaupungin asiakirjoista vielä varmentamatta; rakenteellinen havainto – omistetut, vuonna 2020 osin uusitut tilat jäävät kaupungille – perustuu kaupungin omaan kuntoarvioon (Sitowise 12.1.2024) ja omistustietoon.

Husulan moduulien osalta on lisäksi todettava näyttöä koskeva jännite. Kaupungin kasvatus- ja koulutusjohtaja on ilmoittanut (29.4.2026), ettei moduulirakennuksen lunastaminen ole sopimuksen mukaan lähtökohtaisesti mahdollista. Kommenttikierroksella on esitetty päinvastaista tietoa suoraan toimittajalta. Kumpakaan väitettä ei voida tässä ratkaista, koska rakennusten sopimus- ja omistustiedot pyydettiin kaupungilta mutta niitä ei toimitettu (luku 1, aineistoloki). Havainto on menettelyllinen: kaupunki nojaa sopimusehtoa koskevaan väitteeseen esittämättä itse sopimusta, jolla väite todennettaisiin.

6.2 Rakennuskunto ei selitä mallin C valintoja

Kaupungin tilaamat kuntoarviot (Sitowise 2023, Insinööri Studio 2024) kattavat kahdeksan koulu- ja liikuntarakennusta. Niistä ilmenee, että korjaustarpeet ovat pääosin yksittäisiä, hinnoiteltuja ja aikataulutettuja – eivät välittömiä käyttökelpoisuuden esteitä. Ratkaisevaa on, ettei kunto vastaa mallin C valintoja.

Rakennus	Vuosi	Korjaustarve 10 v	Perusk.?	Kohtalo mallissa C
Asema	2004	149 000 €	ei	Perusopetus päättyy 2031; → lukio
Husula	2002/2020	252 000 €	ei	Lakkautetaan 2029
Vehkalahden alakoulu	1981	≥27 000 € + peruskorj.	kyllä	Säilyy (keskitys)
Vehkalahden yläkoulu	2011	16 000 €	ei	Säilyy
Pappilansalmi	2005/2018	50–83 000 €	ei	Säilyy
Pyhältö	1985	299 000 € + sali	kyllä	Säilyy

Kaupungin oma konsultti kirjoittaa Aseman koulusta, että se on ”noin 20 vuotta vanha ja peruskorjauksia ei ole ollut tarvetta suorittaa”. Silti sen perusopetuskäyttö päättyy – tosin rakennus jää hyötykäyttöön lukiona. Kahdeksasta tarkastetusta rakennuksesta vain kahdelle esitetään peruskorjausta – Vehkalahden alakoululle ja Pyhällön liikuntasalille – ja malli C säilyttää molemmat. Samalla se lopettaa perusopetuksen kahdessa verrattain uudessa ja hyväkuntoisessa koulurakennuksessa (Asema 2004, Husula 2002/2020), joissa peruskorjaustarvetta ei ole. Ratkaisu perustuu siis kapasiteettiin, sijaintiin ja käyttökustannuksiin – ei rakennusten tekniseen kuntoon. Silloin rakennuskuntoon ei voi vedota lakkautusten perusteena.

6.3 Vehkalahden peruskorjauksen kustannuspohja puuttuu

INVESTOINTIPARADOKSI Kaupunki rakensi 2,95 miljoonan euron (kaupungin oma kustannusarvio, TA 2026) liikuntahallin Uuden-Summan kouluun ja päätti 2026 koulun lakkauttamisesta 2034. Samaan aikaan se on keskittämässä koko läntisen verkon rakennukseen, jonka 3–6,6 miljoonan euron peruskorjausluville ei toimitetusta aineistosta löydy jäljitettävää laskentapohjaa.

Malli C keskittää läntisen verkon Vehkalahden alakouluun, joka on aineiston vanhin säilytettävä rakennus (1981) ja toinen kahdesta, joille kuntoarvio esittää peruskorjausta. Sitowisen arvio (22.8.2023) toteaa peruskorjaustarpeen mutta ei anna sille hintaa: kustannukset määräytyvät ”hankesuunnitelman ja kuntotutkimusten perusteella”. Se on ainoa kohta koko kahdeksan raportin aineistossa, jossa esitetään peruskorjausta ilman euromäärää. Sama raportti suosittelee kosteus- ja rakenneteknistä kuntotutkimusta (arvio 5 000 €) ennen hankesuunnittelun aloittamista.

Kaupungin papereissa Vehkalahden investoinnista liikkuu vähintään kolme eri lukua: talousarvion investointiosassa 3 miljoonaa euroa, aiemmin esitetty noin 6,6 miljoonaa, ja taloussuunnitelmataulukon rivit, jotka eivät täsmää kumpaankaan. Luvut eivät ole toimitetun aineiston perusteella jäljitettävissä samaan hankesuunnitelmaan tai kustannuslaskelmaan: toimitetussa aineistossa ei ole yhtäkään laskelmaa, joka selittäisi, mistä 3–6,6 miljoonan euron kustannusarviot muodostuvat. Emme voi todistaa, ettei kuntotutkimusta ole tehty – vain, ettei sitä eikä jäljitettävää kustannuspohjaa toimitettu. Tässä on olennaista muistaa investointien oikea laskentaperiaate: tulevien investointien kustannukset otetaan huomioon vasta, kun investointi tulee ajankohtaiseksi, ja silloin tehdään uusi laskelma siitä eteenpäin. **Peruuttamatonta keskittämispäätöstä ei pidä tehdä ennen kuin investoinnin todellinen kustannus on laskettu.**

PERUUTTAMATTOMUUS Kaupunki ei toimittanut peruskorjauksen edellytykseksi suositeltua kuntotutkimusta, hankesuunnitelmaa eikä jäljitettävää kustannusarviota. **Kaupungin toimittama aineisto ei osoita, mihin Vehkalahten 3–6,6 miljoonan euron kustannusluvut perustuvat** – vaikka juuri tämä investointi on koko mallin peruuttamaton ydin. Kun saman rakennuskannan investointi- ja lakkautuspäätökset eivät keskustele keskenään (Uuden-Summan liikuntahalli), peruuttamaton keskittämisinvestointi vaatii erityisen vahvat perusteet. Niitä ei ole esitetty.

Sama kaava toistuu koko rakennuskompleksissa, johon läntinen verkko keskitetään. Kaupungin oma kuntoarvio Vehkalahtitalosta ja Ruissalon kirjastosta (Sitowise 22.8.2023) kirjaa vesikaton vuotokorjaustarpeen, kosteusrasituksen jälkiä ulkovaipparakenteissa, aktiivisiin vuotoihin viittaavia merkkejä ulkoseinässä sekä sokkelin teräskorroosiovaurioita – ja esittää rakennuksille peruskorjausta, jonka kustannukset määräytyvät jälleen ”hankesuunnitelman ja kuntotutkimusten perusteella”, ilman euromäärää. Keskittäminen kohdistuu siis rakennuskokonaisuuteen, jolla on kaupungin oman arvion mukaan itsellään dokumentoitua kosteus- ja korjausvelkaa, jota ei ole hinnoiteltu.

Keskittämisinvestoinnin kustannuspohjasta puuttuu myös erityisen tuen tilaratkaisu. Kaupungin kasvatusta- ja koulutusjohtaja on kirjallisesti vahvistanut (29.4.2026), että Aseman koulun erityisluokkamuotoinen opetus sijoitetaan Vehkalahten koulun yhteyteen. Erityisluokkamuotoinen opetus edellyttää omia, tarkoitukseen soveltuvia tiloja, joiden rakentamista tai muutostöitä ei ole eritelty keskittämisinvestoinnin kustannuspohjaan.

Kustannuspohjan puutteet on syytä erottaa toisistaan sen mukaan, mitä aineistosta voidaan osoittaa. **Varmasti puuttuvat, kaupungin omista asiakirjoista osoitettavat:** jäljitettävä hankesuunnitelma; peruskorjauksen kustannuslaskelma; kuntotutkimukseen perustuva kokonaisarvio; erityisluokkamuotoisen opetuksen tilaratkaisun kustannus. **Mahdollisesti lisäksi puuttuvat:** Vehkalahtisalin purkukustannus, jos purku toteutetaan; muut keskittämisestä johtuvat muutos- ja pihajärjestelyt.

Siksi 3–6,6 miljoonan euron lukua ei tule käsitellä keskittämisinvestoinnin kokonaiskustannuksena. **Toimitetun aineiston perusteella ei vielä tiedetä, mikä keskittämisen kokonaisinvestointi on.**

Kommenttikierroksella on lisäksi tuotu esiin, että Vehkalahtisali olisi tarkoitus purkaa osana ratkaisua. Jos näin on, purkukustannus kuuluu suoraan tämän luvun kustannuspohjan puutteisiin: toimitetusta aineistosta ei löydy purkukustannuksen arviota.

Kommenttikierroksella (elokuu 2026) esiin tuotu tieto, jolle kaupungin asiakirja-aineistosta ei toistaiseksi löytynyt varmennusta; tieto on tässä erotettu raportin asiakirjavarmennetuista havainnoista.

7 Ennusteet, demografia sekä veto- ja pitovoima

Mallin C perimmäinen oikeutus on väestökehitys: oppilasmäärä laskee, joten verkkoa on supistettava. Tämä luku tarkastelee, kestääkö ennusteperusta – ja osoittaa, että kaupungin oma vahvin talousargumentti kääntyy sitä itseään vastaan.

7.1 Ennusteet eivät sisällä muuttoliikettä eivätkä kaavoitusta

Kaupungin oppilasennusteiden laadintaperusteiden mukaan ennuste on kohorttisiirto, joka perustuu jo syntyneisiin lapsiin ja ulottuu nykyisestä lukuvuodesta seitsemän vuoden päähän. Se ei sisällä

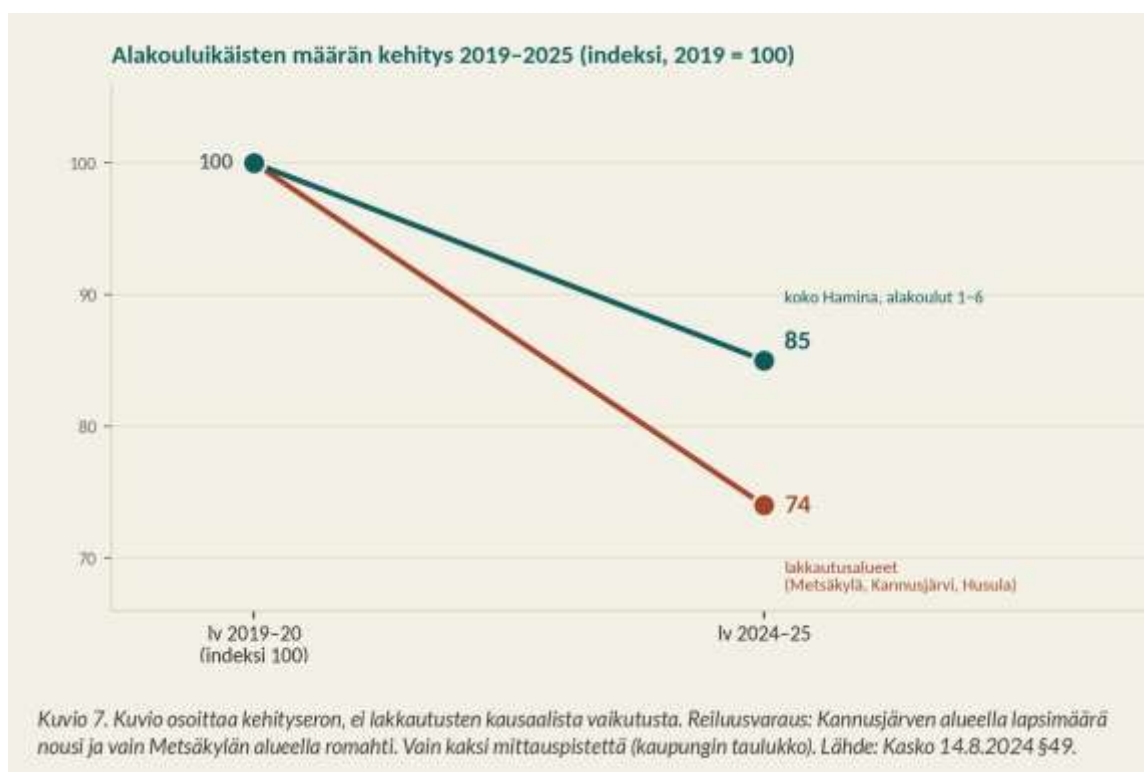
muuttoliikettä eikä kaavoitusta. Malli C ulottuu kuitenkin vuoteen 2036 – seitsemän vuotta ennusteen horisontin yli. Olennaisempaa on, ettei ennuste rakenteellisesti kykene mallintamaan oman politiikan vaikutusta: se ottaa väestökehityksen annettuna, vaikka osa siitä on päätöksen seuraus, ei sen syy. On myös syytä muistaa, ettei väestöennuste ole ennustus vaan skenaario – laskennallinen jatke oletuksista, ei tieto tulevasta. Peruuttamattoman rakenteellisen päätöksen perustaminen yhteen skenaarioon, jonka epävarmuusalueetta ei ole esitetty, on menetelmällinen riski.

Että ennusteet ovat historiallisesti osuneet väärin, näkyy kaupungin omissa asiakirjoissa. Vuoden 2013 selvitys ennusti Poitsilan koulun oppilasmäärän kasvavan ja piti sitä säilyvänä, laajenevana kouluna – se lakkautettiin 2024. Sama koski Kirkkojärveä, jonka ennustettiin kasvavan – lakkautettu 2026. Ennusteperustan varaan rakennettu peruuttamaton päätös nojaa siis työkaluun, joka on kaupungin omassa historiassa osunut toistuvasti väärään suuntaan.

7.2 Itseään toteuttava ennuste

Kun kouluverkkoa supistetaan väestöennusteen perusteella, supistus heikentää alueen vetovoimaa, ja lapsiperheet muuttavat pois tai eivät muuta sisään. **Ennuste toteutuu osittain omasta ansiostaan.** Sama mekanismi on lakkautuskriteerissä: oppilasmäärään lasketaan vain lähikoulua käyvät, joten kun lakkautuskeskustelu alkaa, perheet siirtävät lapsia muualle, virallinen oppilasmäärä laskee, ja kriteeri laukeaa.

Empiirinen jälki on jo olemassa. Kaupungin oman taulukon mukaan lakkautettujen koulujen alueella (Metsäkylä, Kannusjärvi ja niiden vastaanottava Husula) alakouluikäisten määrä laski vuosina 2019–2025 noin 26 prosenttia, kun koko Haminassa lasku oli noin 15 prosenttia. Ero on lähes kaksinkertainen. Havainto ei väitä syy-yhteyttä – Kannusjärven alueella lapsimäärä jopa nousi ja vain Metsäkylän alueella romahti – mutta se osoittaa, että **lakkautusalueiden ja koko kaupungin kehitys erosivat merkittävästi, eikä kaupunki ole kertaakaan selvittänyt miksi.** Väestökehityksen eksogeeninen osa (syntyvyys, valtakunnallinen trendi) on kaupungin vaikutusvallan ulkopuolella ja se on tunnustettava. **Endogeeninen osa (kaavoitus, tonttitarjonta, palveluverkko, vetovoima) ei ole** – ja juuri sitä kaupunki käsittelee annettuna.

7.3 Säästöparadoksi: epävarma säästö, arvioimatta jätetty tulo-riski

TALOUSVAIKUTUSTEN EPÄSYMMETRIA

Lapsimäärän väheneminen → tulovaikutus määräytyy rahoitusjärjestelmän kautta toteutuneen väestömuutoksen perusteella eikä edellytä oletusta kustannusten poistumisesta.

Koulun lakkauttaminen → säästö toteutuu vain, jos oletetut henkilöstö- ja kiinteistökustannukset todella poistuvat eivätkä siirry vastaanottaviin kouluihin.

Mallissa C ensimmäistä ei ole herkkyyssanalysoitu lainkaan – ja jälkimmäisen toteutumista ei ole osoitettu.

Kirkkojärven lapsivaikutusten arvioinnissa kaupunki toteaa itse, että 0–15-vuotiaiden väheneminen noin 100 lapsella vuosina 2024–2025 laskee vuosien 2027–2028 valtionosuuksia yhteensä noin 1,6 miljoonaa euroa – eli suuruusluokaltaan noin 8 000 euroa lasta ja vuotta kohden. Tämä osoittaa, että jo suhteellisen pienillä lapsimäärän muutoksilla on kaupungin omien laskelmien mukaan miljoonaluokan tulovaikutuksia – eikä tällaista tulopuolen herkkyystarkastelua ole mallin C valmistelussa tehty lainkaan. Lapsiperhe ei ole kaupungin taloudelle vain valtionosuus, vaan myös työssäkäyviä veronmaksajia; tätä tulopuolta tarkastellaan luvussa 7.4.

Ratkaisevaa on epäsymmetria säästön ja tulomenetyksen välillä. Säästö on ehdollinen: se edellyttää rakennuksesta luopumista, työpanoksen poistumista ja joukkoliikenteen säilymistä, ja kaupungin ainoan toteumamittauksen mukaan se realisoituu vain osittain ja vasta vuosien päästä. Tulomenetyksen sijaan on suora: perheen muuttaessa kunnallisverotulo lakkaa välittömästi, ja väestön väheneminen leikkaa myös valtionosuuksia — kaupungin oman Kirkkojärvi-luvun mukaan tosin parin vuoden viiveellä (2024–2025 väheneminen näkyy vuosien 2027–2028 valtionosuuksissa).

Verotulon menetys on siis välitön, valtionosuusvaikutus viiveinen mutta yhtä lailla kaupungin itsensä toteama. Olennaista on, ettei kumpikaan tulovaikutus edellytä oletusta kustannusten tosiasiallisesta poistumisesta – toisin kuin väitetty säästö, joka edellyttää koko sen oletusketjun, jonka aiempi jälkilaskenta (luku 5) osoittaa vain osittain toteutuvan. Kaupunki asettaa siis tulopohjansa alttiiksi miljoonaluokan riskille sellaisen epävarman, osin laskennallisen säästön tavoittelemiseksi, jonka toteutumista valmisteluaineisto ei osoita. Riski on lisäksi epäsymmetrinen myös peruuttamattomuutensa vuoksi: jos säästö toteutuu, tulos on hyvä, mutta jos se ei toteudu, lakkautettua palveluverkkoa ei saa helposti takaisin. Tämä tekee päätöksestä aidon riskipäätöksen, ei varman säästön.

Ja tässä kaupungin oma vahvin argumentti kääntyy. Kaupungin tilinpäätös 2025 osoittaa, että oppilasmäärän laskiessa 5,7 prosenttia perusopetuksen kustannukset nousivat 1,5 prosenttia – kustannukset eivät seuraa oppilasmäärää alaspäin, vaan ovat jäykkiä. Jos kustannukset eivät jousta, poismuutto vie tulot mutta jättää kulut. Silloin palveluverkon supistaminen voi syventää sitä talousongelmaa, jota sillä väitetään ratkaistavan – täsmälleen sen mekanismin kautta, jonka kaupunki itse on todistanut olevan olemassa.

TALOUSARVION KOKONAISVIESTI Haminan talousongelma on todellinen. Mutta juuri siksi kaupungilla ei ole varaa perustaa ratkaisua säästöihin, jotka ovat osin kirjanpidollisia, ehdollisia tai vielä laskematta. Jos samalla menetetään lapsiperheitä ja veropohjaa, **palveluverkon supistaminen voi pahentaa ongelmaa, jota sillä väitetään ratkaistavan.**

7.4 Lapsiperheen taloudellinen arvo: päätös mittaa vain toisen puolen taseesta

Palveluverkkoratkaisussa arvioidaan yleensä tarkasti yhden koulun ylläpitokustannukset, mutta harvoin sitä, mikä on kunnassa pysyvän lapsiperheen pitkän aikavälin taloudellinen arvo. Päätöksenteon näkökulmasta kyse on saman ilmiön kahdesta puolesta: menojen vähentämisestä ja tulojen säilyttämisestä. **Kestävän kokonaisarvion tulisi sisältää molemmat. Haminan mallin C valmistelu mittaa vain toisen: se laskee kustannuspaikkojen menot euron tarkkuudella, mutta ei esitä yhtään arviota siitä, mitä lapsiperheiden pysyminen tai lähteminen merkitsee kaupungin tulopuolelle.** Tämä ei ole tässä raportissa uusi väite vaan sama havainto kuin läpi koko arvioinnin: **kaupunki mittaa sen, mitä se haluaa vähentää, mutta ei sitä, minkä se voi menettää.**

Kunnallisvero on tulopuolen erä, jonka mittaluokka voidaan arvioida. Kahden työssäkäyvän vanhemman perhe maksaa kotikuntaansa kunnallisveroa vuosittain useita tuhansia euroja. Suuruusluokka havainnollistetaan liitteessä D nimellisellä tuloveroprosentilla (Haminassa 9,40 % vuonna 2025), mikä antaa lähinnä ylärajaa kuvaavan bruttoarvion, sillä efektiivinen veroaste jää vähennysten vuoksi tätä matalammaksi. Noin viidentoista vuoden asumisjakson aikana tämä kertyy nimellisellä veroprosentilla laskettuna suuruusluokkaan sata tuhatta euroa yhtä perhettä kohden pelkkänä kunnallisverona. Luku on suuntaa antava bruttosuuruusluokka, ei pistearvio yksittäisestä perheestä eikä efektiivisen veron tarkka summa; sen tarkoitus on tehdä näkyväksi se tulovirran mittaluokka, joka päätösaineistosta puuttuu kokonaan.

Tämän lisäksi tulevat valtionosuusperusteet, jotka kaupunki itse käsitteli Kirkkojärven lapsivaikutusten arvioinnissa (luku 7.3): lasten väheneminen pienentää kunnan laskennallisia valtionosuusperusteita, kaupungin oman luvun mukaan suuruusluokkaa 8 000 euroa lasta ja vuotta kohden. Valtionosuusvaikutusta ei voi esittää yhtenä perhekohtaisena vakiosummana, koska se määräytyy koko kunnan laskennallisena loppusummana – mutta suunta on yksiselitteinen ja kaupungin itsensä toteama. Kunnallisvero ja valtionosuusperuste eivät ole kaupungin kassassa pieniä eriä suhteessa siihen laskennalliseen säästöön, jonka malli C lupaa. Juuri tämä on luvun 7.3 säästöparadoksin toinen puoli: pitovoima ja vetovoima ovat rahassa lähes sama asia eri suunnasta katsottuna. Perhe, joka jää Haminaan lähikoulunsa vuoksi, on kaupungin taloudelle yhtä arvokas kuin uusi perhe, joka muuttaa sinne.

Kaupungin laskelma mittaa tarkasti	Päätösaineistosta puuttuu (tulopuoli)
Koulun ylläpito- ja henkilöstökulut	Lapsiperheen kunnallisverotuotto (n. 100 000 €/perhe/15 v; laskentaperuste liitteessä D)
Sisäiset vuokrat kustannuspaikoittain	Väestö- ja oppilaspohjan säilyminen
Kuljetusten laskennallinen muutos	Valtionosuusperusteet (kaupungin oma luku n. 8 000 €/lapsi/v)
Investointien nimellissummat	Alueen veto- ja pitovoima sekä elinvoima

TOINEN PUOLI TASEESTA Palveluverkkoratkaisussa tarkastellaan lähes yksinomaan kustannusten vähentämistä. Päätösaineistossa ei arvioida sitä, mitä kaupungille merkitsee lapsiperheiden pysyminen tai muuttaminen. Kolme perusrelaatiota tiivistävät asian:

säästö ≠ kassavaikutus · lapsiperhe ≠ pelkkä kustannus · lapsiperhe = myös kunnan tulonlähde.

Kun päätös mittaa vain menopuolen ja jättää tulopuolen kokonaan arvioimatta, se ei ole kokonaistaloudellinen arvio vaan puolikas laskelma – ja juuri se puuttuva puoli ratkaisee kaupungin pitkän aikavälin elinvoiman.

8 Lapsen etu ja lapsivaikutusten arviointi

Palveluverkkopäätös ei ole vain hallinnollinen ja taloudellinen ratkaisu. Se on myös oikeudellinen ratkaisu, jossa lapsen edun tulee olla ensisijainen harkintaperuste. Tämä luku esittää ensin, mitä lapsivaikutusten arvioinnilla oikeudellisesti tarkoitetaan, arvioi sitten mallin C valmistelun tätä vasten, ja käsittelee lopuksi pedagogisen ydinkysymyksen – yhdysluokkaopetuksen – johon kaupungin valmistelu nojaa.

LAPSEN ETU EI OLE PERIAATEJULISTUS Lapsen etu ei ole yleinen periaatejulistus eikä poliittinen tavoite. Se on oikeudellisesti arvioitava, perusteltava ja dokumentoitava päätöksenteon osa.

8.1 Mitä lapsivaikutusten arvioinnilla tarkoitetaan

Lapsivaikutusten arvioinnin (LAVA) tarkoituksena ei ole todeta yleisellä tasolla, että päätöksellä on vaikutuksia lapsiin. Sen tarkoituksena on arvioida järjestelmällisesti eri päätösvaihtoehtojen vaikutukset lapsen etuun ennen päätöksentekoa. YK:n lapsen oikeuksien sopimus, joka on Suomessa ollut oikeudellisesti velvoittava vuodesta 1991, edellyttää 3 artiklassa lapsen edun ensisijaisuutta ja 12 artiklassa lasten kuulemistä. Lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 14 täsmentää, että lapsen edun arvioinnin tulee olla rakenteellinen, dokumentoitu, läpinäkyvä, vaihtoehtoja vertaileva ja monialainen.

Näistä viimeinen – monialaisuus – on palveluverkkoratkaisussa erityisen olennainen. Komitea korostaa monialaisten asiantuntijatiimien periaatetta, ja sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain 6 § velvoittaa kuntaa arvioimaan päätösten hyvinvointivaikutuksia yhteistyössä hyvinvointialueen kanssa. Palveluverkkoratkaisussa lapsen etua ei voida arvioida yksinomaan opetustoimen näkökulmasta: päätöksellä voi olla vaikutuksia lasten sosiaaliseen hyvinvointiin, psyykkiseen kuormitukseen, kouluterveyteen, koulupolun jatkuvuuteen, palvelujen saavutettavuuteen ja perheiden arkeen. Siksi arvioinnin on perustuttava myös sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntemukseen. Yhden hallinnonalan laatima yleisluonteinen arvio ei täytä tätä vaatimusta, vaikka se olisi laadittu.

Lapsen etu konkretisoituu palveluverkkoratkaisussa arvioitaviksi kriteereiksi: koulumatkan kokonaiskuormitus, koulupolun jatkuvuus, siirtymien määrä ja niiden vaikutus lapseen, erityisen tuen saatavuus omassa koulussa, ryhmäkokojen hallittavuus, turvalliset vertaissuhteet sekä mahdollisuus osallistua koulun harrastus- ja yhteisötoimintaan. Nämä eivät ole mielipiteitä vaan arvioitavia ja päätöksessä perusteltavia tekijöitä.

Lisäksi lapsen oikeuksien sopimuksen mukainen kuuleminen ei tarkoita pelkkää mielipiteiden keräämistä. Kuulemisen tulee kohdistua juuri siihen päätökseen, jota valmistellaan. Kun arvioidaan koulun mahdollista lakkauttamista, myös lasten ja huoltajien näkemykset on kerättävä tästä nimenomaisesta vaihtoehdosta – avoimesti, tasapuolisesti ja johdattelematta. Yleisluontoinen tyytyväisyyskysely ei täytä tätä vaatimusta.

Lapsivaikutusten arviointi on päätöksentekomenetelmä, ei asiakirjan nimi. Arviointi ei täytä tehtäväänsä sillä perusteella, että päätösaineistoon on liitetty LAVA-niminen dokumentti. Ratkaisevaa on sen sisältö ja ajoitus. Arvioinnin tulee tunnistaa aidot vaihtoehdot, selvittää niiden erilaiset vaikutukset lapsiin, kuulla lapsia ja huoltajia juuri valmisteltavasta muutoksesta, käyttää tarvittavaa monialaista asiantuntemusta ja tehdä näkyväksi, miten lapsen etua on punnittu suhteessa muihin tavoitteisiin. Arvioinnin tulee lisäksi tapahtua silloin, kun sillä voidaan vielä vaikuttaa vaihtoehdon valintaan.

Tästä seuraa myös päätöksenteon dokumentointivaatimus. Lapsen etua ei ole riittävästi arvioitu, jos vaikutukset kuvataan erillisessä liitteessä mutta päätöksen perusteluista ei ilmene, miten arvioinnin havainnot ovat vaikuttaneet ratkaisuun. Jos taloudelliset tavoitteet asetetaan lapsen edun kanssa vastakkain, myös tämä punninta on tehtävä näkyväksi. Lapsen etu ei tarkoita, että se aina syrjäyttää kaikki muut näkökohdat. Se tarkoittaa, että sille annetaan ensisijainen paino, sen sisältö selvitetään asianmukaisesti ja mahdollinen siitä poikkeaminen perustellaan avoimesti.

Tämän vuoksi lapsivaikutusten arviointia ei pidä kysyä muodossa ”onko LAVA tehty?” vaan muodossa: mitä vaihtoehtoja arvioitiin, keitä kuultiin, millä tiedolla vaikutuksia arvioitiin, ketkä asiantuntijat osallistuivat, miten lapsen etu määriteltiin ja missä kohdassa päätöksentekoa arviointi tosiasiaa vaikutti?

8.2 Täyttääkö mallin C valmistelu nämä edellytykset?

Seuraava taulukko arvioi, täyttääkö käytettävissä oleva aineisto sellaisen lapsivaikutusten arvioinnin vähimmäisedellytykset, jota kansallinen sääntely ja lapsen oikeuksien sopimus edellyttävät. Arvio tehdään sekä mallin C verkkopäätöksestä että vertailun vuoksi Kirkkojärven arvioinnista, joka oli kaupungin perusteellisin.

Kirkkojärven arviointi ei myöskään ole rakenteeltaan vertailukelpoinen mallin C:hen. Kirkkojärven oppilaat siirtyivät Pappilansalmen yhtenäiskouluun, kun taas mallissa C kaikkien lakkautettavien läntisten koulujen oppilaat siirtyisivät yhteen ja samaan yksikköön, Vehkalahden kouluun. Yhtä koulua koskeva, toiseen kouluun kohdistuva arviointi ei siksi voi toimia todisteena siitä, että neljän koulun keskittäminen yhteen yksikköön olisi lapsen edun mukaista.

Aidon LAVA:n edellytys	Malli C (20.4.2026)	Kirkkojärvi (2025)
Vaihtoehtojen vertailu	Ei	Osittain
Lasten kuuleminen lakkautusvaihtoehdosta	Ei	Osittain
Huoltajien kuuleminen	Ei	Kyllä
Monialaisuus (SI-SO-TE)	Ei	Ei
Dokumentoitu punninta	Ei	Osittain
Lapsen edun perusteltu kokonaisarvio	Ei	Osittain

Mallin C verkkopäätöksestä ei tehty lapsivaikutusten arviointia lainkaan. Kirkkojärven arviointi oli huomattavasti perusteellisempi ja osoittaa kaupungin kyvyn – mutta sekään ei täyttänyt kaikkia edellytyksiä. Se laadittiin yhden toimialan voimin ilman sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntemusta, sen kuuleminen ei kaikilta osin kohdistunut avoimesti lakkautusvaihtoehtoon, ja se laadittiin vasta sen jälkeen, kun valtuusto oli jo linjannut toteutettavan mallin. Havainto ei siis ole, että kaupunki jätti LAVA:n tekemättä. Havainto on, ettei kaupunki tehnyt sellaista lapsivaikutusten arviointia, jota oikeudellinen velvoite edellyttää – ja mallin C osalta ei mitään.

Täyttääkö valmistelu aidon lapsivaikutusten arvioinnin edellytykset?

	Malli C (20.4.2026)	Kirkkojärvi (2025)
Vaihtoehtojen vertailu	Ei	Osittain
Lasten kuuleminen lakkautusvaihtoehdosta	Ei	Osittain
Huoltajien kuuleminen	Ei	Kyllä
Monialaisuus (SI-SO-TE)	Ei	Ei
Dokumentoitu punninta	Ei	Osittain
Lapsen edun perusteltu kokonaisarvio	Ei	Osittain

Kuvio 8. Mallin C verkkopäätöksestä ei tehty lapsivaikutusten arviointia lainkaan. Kirkkojärvi oli perusteellisempi mutta ei täyttänyt kaikkia edellytyksiä; kummastakaan ei tehty monialaista (SI-SO-TE) arviointia. Lähde: kaupungin valmisteluaineisto.

KUULEMINEN KOHDISTUU TOIMEENPANOON, EI VALINTAAN Mallin C strateginen valinta – mitkä koulut, missä järjestyksessä – lukittiin 20.4.2026 ilman lapsivaikutusten arviointia. Kun yksittäisten koulujen kuulemiset pidetään lähempänä toteutusta, ne kohdistuvat toimeenpanoon, eivät enää valintaan.

Kuuleminen, joka tehdään päätöksen jälkeen, ei ole lapsen oikeuksien sopimuksen 12 artiklan tarkoittamaa vaikuttamista vaan tiedottamista. Jos lapsi saa lausua mielipiteensä vasta sen jälkeen, kun strateginen vaihtoehto on jo valittu ja hänen koulunsa nimetty lakkautettavaksi, hän ei enää voi vaikuttaa tähän valintaan; hän voi vaikuttaa korkeintaan toimeenpanon yksityiskohtiin. Lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 12 korostaa, että lasten näkemyksiä on tarkasteltava päätöksenteossa ja että osallistumisen tulee olla tosiasiallista, merkityksellistä ja vaikuttavaa – ei muodollista jälkikäteiskuulemistä.

Tämä ei ole terminologinen kärjistyys vaan seuraa suoraan lapsen oikeuksien sopimuksen 12 artiklan tarkoituksesta. Lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 12 (2009), joka on artiklan arvovaltaisin tulkintaohje, edellyttää, että kuuleminen on todellista eikä muodollista ja että lapsen näkemyksille annetaan tosiasiallinen mahdollisuus vaikuttaa ratkaisuun. Jos vaihtoehdot on jo suljettu ennen lasten kuulemistä, myöhempi kuuleminen ei voi enää toteuttaa lapsen oikeutta vaikuttaa siihen valintaan, joka on jo tehty – se voi vaikuttaa enää päätöksen toimeenpanoon. Juuri näin malli C rakentui: strateginen vaihtoehtoivalinta lukittiin 20.4.2026, ja lasten kuuleminen sijoitettiin sen jälkeiseen toimeenpanovaiheeseen.

Kaupungin oma kanta tähän on nyt dokumentoitavissa alkuperäislähteestä. Kun kuntalainen tiedusteli 7.4.2026 – kaksi viikkoa ennen valtuuston päätöstä – mahdollisuutta kommentoida palveluverkkoselvitystä ja pyysi lasten ja perheiden kuulemista, osallisuus- ja hyvinvointipäällikkö vastasi 10.4.2026, että kuuleminen on huomioitu osana valmistelua ja että **ennen jokaista lakkautuspäätöstä järjestetään avoimet kuulemistilaisuudet, kuullaan lapsia ja huoltajia ja tehdään lapsivaikutusten arviointi.**

Vastaus on tämän raportin kannalta ratkaiseva: se on kaupungin oma, kirjallinen vahvistus siitä, että LAVA on tarkoitettu tehtäväksi vasta yksittäisten lakkautusten toimeenpanovaiheessa – ei ennen 20.4.2026 tehtyä strategista ratkaisua, jossa malli C ja sen lakkautusketju jo valittiin vaihtoehtojen joukosta. Kaupungin kanta pitää siltä osin paikkansa, että LAVA tehdään ennen kutakin lakkautusta – mutta juuri se on ongelma, ei vastaus siihen. Kun malli ja lakkautettavat koulut on kerran hyväksytty, yksittäisen koulun kohdalla myöhemmin tehtävä arviointi voi enää tarkastella lakkautuksen toteutustapaa – ei enää sitä valintaa, joka on jo lukittu. Lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 14 edellyttää, että **lapsen edun arviointi tehdään vaihtoehtoja vertaillen ja ennen sitä päätöstä, joka vaihtoehdot sulkee.** Mallissa C tuo päätös tehtiin 20.4.2026 – ennen arviointia, ei sen jälkeen.

KAUPUNGIN OMA AIKATAULUVAHVISTUS Kaupunki ilmoitti kirjallisesti jo 10.4.2026, että lapsivaikutusten arviointi tehdään ennen jokaista yksittäistä lakkautuspäätöstä. Kymmenen päivää myöhemmin, 20.4.2026, valtuusto kuitenkin hyväksyi mallin C, jossa lakkautettavat koulut ja niiden lakkautusjärjestys oli jo nimetty. **Näin kaupungin oma menettely erotti lapsivaikutusten arvioinnin siitä päätöksestä, jossa varsinainen strateginen vaihtoehtovalinta tehtiin.**

Kaupungin oma julkinen sitoumus terävöittää tämän. Hamina sai UNICEFin Lapsiystävällinen kunta - tunnustuksen 22.12.2025, ja tunnustuksen yhtenä perusteena oli nimenomaan lapsivaikutusten arviointi päätöksenteossa sekä lasten kuuleminen – myös koululakkautusten yhteydessä. Neljä kuukautta myöhemmin, 20.4.2026, kaupunki valitsi mallin C ja sen lakkautusketjun ilman vaihtoehtoja vertailevaa lapsivaikutusten arviointia. Kaupungin oma, julkisesti esittämä sitoumus ja tämän päätöksen valmistelu ovat keskenään ristiriidassa.

8.3 Alakouluverkon on oltava kattavampi kuin yläkouluverkon

Palveluverkkoa suunniteltaessa 7-vuotiaista ja 15-vuotiaista oppilasta ei voi kohdella samana ryhmänä. Heidän kehitykselliset edellytyksensä, valmiutensa liikkua itsenäisesti ja koulupäivän kokonaisuormituksensa ovat eri tasolla. Lapsen ikä ja kehitysvaihe vaikuttavat siihen, kuinka raskaaksi koulumatka muodostuu, kuinka itsenäisesti hän kykenee liikkumaan, miten paljon turvallisuuden tunne nojaa tuttuun lähiympäristöön ja kuinka tiiviisti koulu kytkeytyy hänen päivittäiseen kasvu ympäristöönsä.

Tämän ikäeron tunnistaa myös perusopetuslain koulumatkasääntely: alle 13-vuotiaan päivittäisen koulumatkan ja siihen liittyvän odotuksen enimmäiskesto on lyhyempi kuin 13 vuotta täyttäneen. Lain 6 § edellyttää lisäksi, että opetus järjestetään niin, että matkat ovat asutuksen, koulujen sijainnin ja liikenneyhteyksien puitteissa mahdollisimman turvallisia ja lyhyitä. Laki ei siis kohtelee koulumatkaa pelkkänä kuljetusteknisenä kysymyksenä eikä eri-ikäisiä oppilaita yhtenä ryhmänä. Näiden säännösten tarkempi arviointi esitetään luvussa 10.

Kehityopsykologinen ja pedagoginen tutkimus puolestaan korostaa fyysisen ja sosiaalisen lähiympäristön merkitystä lapsen oppimiselle, kehitykselle, turvallisuuden kokemukselle ja yhteisöön kiinnittymiselle. Tutkimus ei yksin määrää tiettyä kouluverkkorakennetta. Mutta yhdessä lapsen edun,

perusopetuslain lähikoulu- ja koulumatkaperiaatteiden sekä ikään sidotun koulumatkasääntelyn kanssa se johtaa vahvaan suunnitteluperiaatteeseen:

KEHITYKSELLINEN PERIAATE *Mitä nuoremmasta lapsesta on kysymys, sitä suurempi paino on annettava palvelun läheisyydelle.*

Tästä seuraa tämän arvioinnin asiantuntijajohtopäätös: alakouluverkon tulee olla alueellisesti kattavampi ja lähempänä lasta kuin yläkouluverkon. Lähipalvelun merkitys ei häviä sillä, että kuljetus voidaan teknisesti järjestää. Koulumatka on osa lapsen koulupäivää, ja lähikoulu on osa hänen kasvuympäristöään.

KEHITYKSELLINEN PERIAATE Alakouluikäisten palveluverkkoa **ei** tule suunnitella **samalla keskittämismallilla** kuin vanhempien oppilaiden verkkoa. Keskittäminen suuriin yksiköihin voi olla organisatorisesti tehokasta, mutta se pidentää koulumatkoja, etäännyttää koulun lapsen omasta lähiympäristöstä ja kasvattaa koulupäivän kokonaiskuormitusta – ja nämä vaikutukset osuvat voimakkaimmin juuri nuorimpiin.

Malli C keskittää nimenomaan alakouluikäisiä oppilaita kauemmas ja suurempiin yksiköihin. Siksi ratkaisua ei voi perustella yksin kapasiteetilla, yksikkökoolta tai sillä, että kuljetus on järjestettävissä. **Kaupungin olisi pitänyt osoittaa, miksi keskittäminen on myös nuorempien lasten edun, mahdollisimman lyhyiden koulumatkojen ja heidän kasvuympäristönsä kannalta parempi ratkaisu. Tätä vertailua ei ole esitetty.**

8.4 Yhdysluokkapedagogiikka – mitä laki sanoo ja mitä tutkimus sanoo

TUKIPALVELUPARADOKSI Suurten kouluyksiköiden etuna korostetaan usein erityisopetuksen, opiskeluhoitoon ja muiden tukipalvelujen parempaa fyysistä saatavuutta. Tämä on todellinen etu, mutta se kertoo vain palvelujen tarjonnasta – ei siitä, kuinka paljon tukea oppilaat tarvitsevat.

Koulun koko, ryhmäkoot, yhteisöön kuuluminen, aikuissuhteiden jatkuvuus, sosiaalinen ympäristö ja oppilaiden kokemus turvallisuudesta vaikuttavat puolestaan tuen tarpeeseen. Siksi suurempi tukipalvelujen määrä ei vielä osoita suuremman kouluyksikön olevan lapselle parempi ratkaisu. **Oikea vertailu on kaksipuolinen: kuinka paljon tukea on saatavilla – ja millaiseksi tuen tarve eri kouluympäristöissä muodostuu. Haminan valmistelussa on tarkasteltu ensimmäistä mutta ei jälkimmäistä.**

Palveluverkkoaineistossa **yhdysluokkaopetus** esitetään haittana, ja perusteluksi vedotaan perusopetuslain 20 g §:ään ikään kuin se osoittaisi vuosiluokkapohjaisen opetuksen lain tarkoittamaksi paremmaksi järjestämistavaksi. Pykälä ei sano näin. Se toteaa, että opetusryhmät muodostetaan vuosiluokittain, mutta että eri vuosiluokkien oppilaita voidaan opettaa samassa ryhmässä, kun opetuksen tarkoituksenmukainen järjestäminen sitä edellyttää. Kyseessä on organisatorinen lähtökohta ja nimenomainen oikeus järjestää yhdysluokkaopetusta – ei pedagoginen laatuhierarkia eikä väite yhdysluokkaopetuksen heikkoudesta. **Kun kaupunki johtaa pykälästä laatu päätelmän, se lukee lakia väärin ja käyttää väärää tulkintaa lakkautuksen perusteena.** Perusopetuslain 20 g § ei sisällä kaupungin sille antamaa pedagogista laatu merkitystä; tältä osin palveluverkkoselvityksessä esitetty lain tulkinta on virheellinen.

Kaupunki ei esitä väitteelleen yhtään tutkimusviitettä. Alla oleva laatikko kokoa tutkimusnäytön päälinjat. Yhdysluokkaopetusta on Suomessa noin 16 prosenttia kaikista opetusryhmistä (aluehallintovirastojen selvitys), ja Opetushallitus on huomionnut sen opetussuunnitelman perusteissa.

TUTKIMUSNÄYTÖN PÄÄLINJAT – YHDYSLUOKKA-, MULTIGRADE- JA MULTI-AGE-OPETUS

Kansainvälisessä **yhdysluokkaopetuksen** tutkimuksessa erotetaan toisistaan **multigrade- ja multi-age-opetus**, vaikka käsitteiden käyttö ei ole täysin yhdenmukaista.

Multigrade tarkoittaa tavallisesti järjestelyä, jossa opettaja vastaa samanaikaisesti kahden tai useamman vuosiluokan opetuksesta; tällainen ryhmä muodostuu usein oppilasmäärään, koulun kokoon tai muihin organisatorisiin syihin liittyen.

Multi-age puolestaan tarkoittaa pedagogisesti tarkoituksellista eri-ikäisten oppilaiden ryhmittelyä, jossa ikärakennetta hyödynnetään osana opetusta ja oppimisyhteisöä.

Suomessa yhdysluokkaopetus voi käytännössä sisältää piirteitä kummastakin.

Oppimistulokset – tutkimus ei osoita yhdysluokkarakennetta lähtökohtaisesti heikommaksi. *Veenmanin* laajassa tutkimussynteesissä multigrade- ja single-grade-luokkien oppimistuloksissa ei havaittu johdonmukaista eroa (mediaaniefekti 0,00), eikä myöskään multi-age- ja single-age-ryhmien välillä havaittu olennaista eroa (–0,03). Ei-kognitiivisissa, sosiaalisissa ja asenteellisissa tuloksissa ero oli lievästi yhdysluokan eduksi (mediaaniefekti +0,10). *Mason* ja *Burns* ovat myöhemmin kritisoineet erityisesti hallinnollisesti muodostettuja multigrade-luokkia koskevaa tulkintaa ja esittäneet, että niiden suurempi opetuksellinen vaativuus voi joissakin olosuhteissa heikentää tuloksia. Tutkimus ei siten tue yksinkertaista paremmuusjärjestystä eri luokkarakenteiden välillä. **Olennaista on, millä perusteella ryhmä muodostetaan ja miten opetus pedagogisesti järjestetään.** Samansuuntaisia havaintoja on esitetty suomalaisessa yhdysluokkatutkimuksessa (mm. Kalaoja, Korpinen, Peltonen).

Oppimiskäsitys – uuden OPS:n käsitys oppilaasta aktiivisena, vuorovaikutuksessa oppivana toimijana sopii erityisen hyvin yhdysluokan toimintakulttuuriin.

Yhdysluokka ei itsessään ole pedagoginen menetelmä vaan organisatorinen rakenne. Ratkaisevaa on, miten rakenne pedagogisesti toteutetaan. Kansainvälisessä tutkimuksessa erotetaan toisistaan hallinnollisista tai oppilasmäärään liittyvistä syistä muodostettu multigrade-luokka ja pedagogisesti tarkoituksellinen multi-age-ryhmä. Jälkimmäisessä eri-ikäisyys ei ole ensisijaisesti organisatorinen ongelma, joka opetuksessa joudutaan ratkaisemaan, vaan pedagoginen lähtökohta, jota voidaan **tietoisesti hyödyntää esimerkiksi vertaisoppimisessa, oppilaiden erilaisissa rooleissa, itsenäisessä työskentelyssä ja oppimisyhteisön jatkuvuudessa.**

Tästä seuraa palveluverkkoratkaisun kannalta olennainen johtopäätös: yhdysluokkavaihtoehdon pedagogista toimivuutta ei voida päätellä pelkästään siitä, kuinka monta vuosiluokkaa samaan ryhmään sijoitetaan. **Arvioinnin kohteena pitäisi olla se pedagoginen malli, jolla opetus tosiasiallisesti järjestettäisiin. Jos tällaista mallia ei ole ensin muodostettu ja arvioitu, yhdysluokkaopetuksen pedagogisista haitoista tehty johtopäätös kohdistuu vaihtoehtoon, jota ei ole vielä edes asianmukaisesti määritelty.**

Yhdysluokkaopetus ei ole vain pienen koulun olosuhteisiin sopeutumista. Toteutettuna se on pedagoginen toimintatapa, jossa eri-ikäisten oppilaiden yhteinen työskentely voidaan rakentaa tietoiseksi oppimisresurssiksi. Nuoremmat oppilaat oppivat vanhemmiltaan mallia, ja vanhemmat vahvistavat omaa osaamistaan opastaessaan, selittäessään ja toimiessaan esimerkkinä nuoremmille.

Samalla oppilaat harjaantuvat itsenäiseen työskentelyyn, oma-aloitteisuuteen, vastuunottoon ja yhteistyöhön, koska opettajan huomio kohdistuu vuorotellen eri vuosiluokkiin.

Yhdysluokan pedagoginen vahvuus liittyy myös yhteisön jatkuvuuteen. Eri-ikäiset oppilaat muodostavat pysyvemmän oppimisyhteisön, jossa vertaisapu, toisista huolehtiminen ja vastuun kantaminen voivat muodostua osaksi koulun jokapäiväistä toimintakulttuuria. Pienessä kouluyhteisössä oppilas tunnetaan tavallisesti usean vuoden ajan paitsi oman opettajansa myös muun henkilöstön ja eri-ikäisten oppilaiden toimesta. Tällä voi olla merkitystä yhteisöön kuulumisen, sosiaalisen tuen ja turvallisuuden kokemuksen kannalta.

Myöskään kansainvälisesti multi-grade- tai multi-age-opetusta ei käytetä ainoastaan siksi, että pienessä koulussa oppilaita olisi liian vähän erillisiin vuosiluokkiin. Eri-ikäisopetusta on sovellettu myös tietoisena pedagogisena mallina suuremmissa kouluissa. Sen tavoitteiksi on liitetty muun muassa vertais- ja mallioppiminen, oppilaiden itsenäisyyden ja vastuunoton vahvistuminen, yhteistyötaidot, joustava ryhmittely ja opetuksen yksilöllistäminen.

Tämä muuttaa Haminan palveluverkkokeskustelun asetelman olennaisesti. Yhdysluokkaopetus ei ole laadultaan heikompi järjestämistapa, johon kunta joutuisi turvautumaan vain pakon edessä. Se on lainsäädännön sallima, tutkimuksessa vakiintunut ja pedagogisesti perusteltu vaihtoehto, jolla voidaan yhdistää opetuksen laatu, resurssien tehokas käyttö ja alakouluikäisen lapsen oikeus aitoon lähikouluun. Kun palveluverkkoselvitys määrittelee tämän vaihtoehdon lähtökohtaisesti haitaksi ilman tutkimusnäyttöä, se ei vertaile kahta vaihtoehtoa tasapuolisesti vaan kaventaa vaihtoehtojoukon jo ennen varsinaista arviointia.

Tästä seuraa arvioinnin kannalta olennainen: yhdysluokkapedagogiikka on laadukas ja kustannustehokas tapa turvata alakoululaiselle aito lähikoulu keskusta-alueen ulkopuolella ilman koulun sulkemista. Kun järjestäjä esittää tämän vaihtoehdon haittana ennen vertailua, se ei vertaile kahta vaihtoehtoa vaan poistaa toisen. Malli C ei siten ole valinta kahden vaihtoehdon välillä vaan valinta yhden vaihtoehdon poistamisen jälkeen.

Suuren yksikön etuna voidaan perustellusti pitää tukipalvelujen fyysistä saatavuutta: suuremmassa yksikössä laaja-alainen erityisopettaja on paremmin läsnä. Se ei kuitenkaan osoita, että lapsen tuen kokonaisuus olisi suuremmassa yksikössä parempi. Tämän osoittaminen edellyttäisi myös tuen tarpeen, ryhmäkokojen, oppimisympäristön, yhteisöllisyyden ja oppilaiden kuormituksen vertailua. Tätä vertailua kaupungin aineistossa ei ole.

Vertailu on olennainen, koska kouluyksikön kokoon liittyy dokumentoitu jännite. Suurta yksikköä perustellaan usein juuri sillä, että siellä on paremmin saatavilla oppilashuoltoa ja erityistä tukea. Samaan aikaan suurten yksiköiden yhteydessä on tutkimuksessa tunnistettu tekijöitä – kuten kasvava anonymiteetti, aikuisen ja lapsen tuttuuden väheneminen ja heikompi kokemus kouluun kuulumisesta – jotka voivat lisätä juuri sitä tuen tarvetta, jota noilla palveluilla katetaan.

Kouluhyvinvoinnin tutkimuksessa (mm. Konu & Rimpelä, kouluhyvinvointimalli) juuri sosiaaliset suhteet ja kokemus kouluun kuulumisesta ovat oppilaan hyvinvoinnin keskeisiä tekijöitä. Siksi myös kouluyksikön koon, aikuissuhteiden jatkuvuuden ja kouluun kuulumisen kokemuksen yhteys on arvioitava silloin, kun pienempiä yksiköitä keskitetään suurempaan. Näin syntyy paradoksi: suurempi yksikkö tarjoaa enemmän tukiresursseja, mutta voi samalla vahvistaa tekijöitä, jotka lisäävät oppimisen ja koulunkäynnin sekä sosiaalisen ja psyykkisen hyvinvoinnin tuen tarvetta. Jos rakenne itsessään lisää kuormitusta, ulkopuolisten tukipalvelujen lisääminen tarkoittaa jo syntyneiden ongelmien hoitamista sen sijaan, että ympäristö ehkäisisi niiden syntymistä. Lapsen etua ei siksi ratkaista laskemalla ammattilaisten määrää rakennuksessa. Erityisopettajan saatavuus on lisäksi resursointikysymys, joka voidaan ratkaista myös liikkuvan erityisopettajan, etäyhteyksien ja koulujen yhteisten resurssien avulla – ei vain rakennusta sulkemalla.

8.5 Palvelujen kumulatiivinen alasajo

Talousarvio 2026 sisältää samanaikaisesti ja samoihin talouksiin kohdistuen useita palveluleikkauksia: Kirkkojärven koulun lakkautuksen, avoimen varhaiskasvatuksen ja kotihoidon kuntalisän lakkautuksen, joukkoliikennevuorojen karsinnan, kirjastoauton henkilöstön poiston ja Summan kylä- ja kulttuurikeskuksen mahdollisen sulkemisen – ja näiden päälle mallin C koulujen lakkautukset 2029–2034.

Palveluverkkoselvitys asettaa itse vaatimuksen, että tarkastelussa on huomioitava alueen joukkoliikenne-, liikunta- ja kirjastopalvelut. Kaupunki asetti itselleen tämän vaatimuksen eikä täyttänyt sitä: kukaan ei ole arvioinut, mitä tapahtuu perheelle, joka menettää koulun, kirjastoauton, bussivuoron, kyläkeskuksen ja kotihoidon kuntalisän saman kolmivuotisjakson aikana. Kumulatiivisten vaikutusten arviointi on vakiintunut vaatimus, ja se puuttuu.

8.6 Erityinen tuki ja oppilasrakenne – keskittämisen arvioimaton ulottuvuus

Kaupungin kasvatus- ja koulutusjohtaja on kirjallisesti vahvistanut (29.4.2026), että Aseman koulun erityisluokkamuotoinen opetus siirretään Vehkalahden koulun yhteyteen. Tieto on lapsen edun kannalta olennainen kolmesta syystä.

Ensinnäkin siirto kohdistuu haavoittuvimpiin oppilaisiin. Erityisluokkamuotoisessa opetuksessa oleva lapsi nojaa tuttuun ympäristöön, tuttuun henkilöstöön ja ennakoitavaan päivärytmiin usein enemmän kuin muut oppilaat; struktuurin, ennakoitavuuden ja ihmissuhteiden jatkuvuuden merkitys on erityispedagogiikassa vakiintuneesti tunnistettu tuen perustekijäksi juuri tässä oppilasryhmässä. Aseman koulu sijaitsee keskustan välittömässä läheisyydessä; siirto suhteessa kauemmas Vehkalahden kouluun on juuri sitä muutosta, jonka vaikutus näille oppilaille on suurin – eikä sitä ole arvioitu lapsen edun näkökulmasta.

Toiseksi siirto kasvattaa Vehkalahden koulun tuen ja resurssien tarvetta merkittävästi samaan aikaan, kun kouluun keskitetään lakkautettavien koulujen oppilaita. Kun samaan yksikköön kootaan yhtäaikaaisesti erityisen tuen oppilaita, S2-opetusta ja lakkautettavien koulujen oppilaita, syntyy kysymys oppilasrakenteen kasautumisesta ja koulujen välisestä eriytymisestä. Raportti ei väitä, että malli C aiheuttaa segregaatiota – siitä ei ole aineistoa. Havainto on täsmällisempi: keskittämisen vaikutusta oppilasrakenteeseen ja tuen tarpeiden kasautumiseen ei ole arvioitu. Se on jälleen yksi vaikutusarvioinnin puute, ei väite lopputuloksesta.

Kolmanneksi siirrolla on kuljetus- ja tilavaikutus, jota käsitellään luvuissa 6.3 ja 10: erityisen tuen oppilaat tulevat eri puolilta kaupunkia, ja heidän erityistilansa ja kuljetuksensa on järjestettävä keskitetyssä yksikössä erikseen. Kaupungin oma keskittämisperustelu – tuki järjestyy paremmin suuremmassa yksikössä – on esitettävä täysimääräisenä. Mutta se on jälleen puolikas laskelma: se osoittaa tuen tarjonnan, ei sen tarvetta, tilakustannusta eikä kuljetusvaikutusta.

9 Varhaiskasvatus ja esiopetus – mallin C vaikutuspiiri on esitettyä laajempi

Raportin otsikko koskee perusopetuksen palveluverkkoa. Kaupungin 20.4.2026 tekemä ratkaisu on kuitenkin sitä laajempi: se muuttaa samalla esiopetuksen ja varhaiskasvatuksen palveluverkkoa. Kun kolmen lakkautettavan koulun esiopetus keskitetään yhteen yksikköön ja varhaiskasvatusta siirretään toiseen, seuraukset ulottuvat omaan palveluverkkoon, tiloihin, investointeihin, kuljetuksiin, saavutettavuuteen ja kaikkein nuorimpien lasten arkeen.

Näitä vaikutuksia ei ole mallin C valmistelussa arvioitu omana kokonaisuutenaan. Tämä luku kokoaa sen, mitä kaupungin omista asiakirjoista ja kommenttikierroksen tiedoista tässä vaiheessa tiedetään – ja erottaa selvästi, mikä on kaupungin asiakirjoista varmennettua ja mikä odottaa vielä asiakirjavarmennusta.

9.1 Esiopetuksen keskittäminen Vehkalahden koululle

Esiopetus koskee kuusivuotiaita ja osaa viisivuotiaista – kaikkein nuorimpia oppivelvollisuuden piiriin tulevia lapsia. Juuri tälle ikäryhmälle luvun 8 mukaan lähipalvelun, tutun lähiympäristön ja lyhyen matkan merkitys on suurin.

Kaupungin oman aiemman aineiston perusteella tiedetään, että esiopetusta on jo järjestetty Vehkalahden koulun yhteydessä. Jos toimintaan lisätään kolmen lakkautettavan koulun esioppilaat, kyse ei ole pienestä tilajärjestelystä vaan aiempaa suuremman esiopetusyksikön muodostamisesta – mikä edellyttää uusia tiloja, piha-alueita ja saattoliikenteen järjestelyjä.

Kommenttikierroksella on tuotu esiin, että kolmen lakkautettavan koulun esiopetus on tarkoitus keskittää Vehkalahden koululle, ja että osa keskitettävistä esioppilaista on loppuvuodesta syntyneitä viisivuotiaita.

Edellä esitetyt tiedot on tuotu esiin kommenttikierroksella (elokuu 2026). Niille ei ole toistaiseksi löytynyt varmennusta kaupungin asiakirja-aineistosta, minkä vuoksi ne on tässä erotettu raportin asiakirjavarmennetuista havainnoista.

9.2 Varhaiskasvatuksen keskittäminen Uuteen-Summaan

Kommenttikierroksella on tuotu esiin, että kaupunki on päättänyt lopettaa päiväkotitoiminnan Vehkalahden koulun lähellä sijaitsevassa toimipisteessä ja keskittää varhaiskasvatuksen Uuteen-Summaan.

Kommenttikierroksella (elokuu 2026) esiin tuotu tieto, jolle kaupungin asiakirja-aineistosta ei toistaiseksi löytynyt varmennusta; tieto on tässä erotettu raportin asiakirjavarmennetuista havainnoista.

Jos näin on, ratkaisuun liittyy sama peruuttamattomuuden jännite kuin perusopetukseen. Uuden-Summan koulu on itse mallin C lakkautuslistalla – sen perusopetus päättyy 2034 – ja kaupungin oman palveluverkkoselvityksen mukaan Uuden-Summan varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen tilat ovat osin epätarkoituksenmukaisia ja edellyttävät peruskorjausta. Varhaiskasvatuksen keskittäminen yksikköön, jonka omat tilat vaativat korjausta ja jonka koulutoiminta on jo päätetty lakkauttaa, on ratkaisu, jonka kestävyys olisi pitänyt perustella erikseen.

9.3 Tilat, liikenne, kuljetukset ja perheiden arki

Palveluverkon muutos ei kohdistu vain rakennuksiin vaan perheiden päivittäiseen arkeen. Kun päiväkotit, esiopetus ja alakoulu sijoittuvat eri toimipisteisiin eri puolille kaupunkia, saman perheen eri-ikäiset lapset voivat joutua eri suuntiin – ja arjen kuljetusketju pitenee jokaisen lapsen kohdalla erikseen.

Kaikkein nuorimpien lasten kohdalla tämä korostuu. Esiopetusikäinen ei kulje itsenäisesti; saattoliikenne vie tilaa ja aikaa, ja kuljetettavien pienten lasten määrä kasvaa. Kaupungin oma tilinpäätöstieto osoittaa jo nyt, että esiopetuksen kuljetuskustannukset ovat toteutuneet arvioitua suurempina (2025). Keskittäminen todennäköisesti kasvattaa tätä erää – mutta päätösaineisto ei sisällä esiopetuksen ja varhaiskasvatuksen kuljetusvaikutusten arviota.

9.4 Mitä päätösaineistosta puuttuu

Kokonaisuutena mallin C valmistelusta puuttuu varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen osalta neljä asiaa: erillinen vaikutusten arviointi näille palveluille; investointilaskelma uusille esiopetus- ja varhaiskasvatustiloille, pihoille ja saattoliikenteelle; kuljetusvaikutusten arvio kaikkein nuorimpien lasten osalta; sekä lapsivaikutusten arviointi juuri sille ikäryhmälle, jolle lähipalvelun merkitys on suurin. Näiden puuttuminen ei ole tämän luvun sivuhavainto vaan sen ydin: mallin C taloudellinen ja lapsen edun arviointi on tehty perusopetuksen kehyksessä, vaikka ratkaisu muuttaa myös sitä edeltävää palveluverkkoa.

KESKEINEN HAVAINTO Malli C ei ole vain perusopetuksen kouluverkkoratkaisu. Sen **vaikutukset ulottuvat myös esiopetukseen ja varhaiskasvatukseen** sekä niiden tiloihin, saavutettavuuteen, liikenteeseen, investointitarpeisiin ja lapsiperheiden arkeen. **Näitä vaikutuksia ei voi jättää erilleen mallin C kokonaisvaikutusten arvioinnista.**

10 Saavutettavuus ja alueellinen yhdenvertaisuus

KULJETUSPARADOKSI Kouluista säästetään ohjaamalla lapset pidemmälle matkalle – reiteille, joita käyttävät nykyisin pääosin yläkouluikäiset. Kaupungille kustannus on lähellä nollaa. Lapselle matka ei ole nolla.

10.1 Oikeusperusta: PoL 6 § on pääsääntö, PoL 32 § on poikkeussäännös

Perusopetuslain systematiikassa 6 § muodostaa opetuksen järjestämisen pääsäännön: opetus on järjestettävä siten, että oppilaiden matkat ovat asutuksen, koulujen sijainnin ja liikenneyhteyksien puitteissa mahdollisimman turvallisia ja lyhyitä. Tämä on aktiivinen järjestämisvelvollisuus, jonka tavoitetaso on ”mahdollisimman lyhyt”, ei ”riittävän lyhyt”. Perusopetuslain 32 § puolestaan turvaa oppilaan oikeudet tilanteissa, joissa tästä pääsäännöstä joudutaan poikkeamaan: se säättää oikeudesta maksuttomaan kuljetukseen ja koulumatkan enimmäiskestosta (2,5 tuntia; 13 vuotta täyttäneillä 3 tuntia). Tästä syystä 32 §:ää ei voida käyttää palveluverkkoratkaisun ensisijaisena oikeudellisena perusteluna sivuuttamatta ensin 6 §:n velvoitteita.

Lain rakenne tukee tätä lukutapaa. 6 § kertoo, miten kunnan tulee pyrkiä järjestämään palveluverkko; 32 § kertoo, mikä on oppilaan vähimmäissuoja silloin, kun 6 §:n tavoitetta ei voida täysin saavuttaa. Sama ajattelutapa ilmenee lainvalmistelusta: perusopetuslain hallituksen esityksessä (HE 86/1997 vp) lähtökohtana oli lähikouluperiaate ja mahdollisimman lyhyet koulumatkat, kun taas kuljetus ja pitkät koulumatkat ymmärrettiin poikkeustilanteiksi, joita varten tarvitaan oppilaan oikeusturvasäännökset. Lain logiikka ei siis ollut ”kunhan pysytään 2,5 tunnissa, kaikki on kunnossa”, vaan ”koulumatkat järjestetään mahdollisimman lyhyiksi; jos siitä joudutaan poikkeamaan, oppilaalla on oikeus kuljetukseen ja matkan enimmäiskesto on rajattu”.

Kuntakäytäntö on vuosien mittaan usein kääntänyt tämän järjestyksen pääläelleen. Monissa palveluverkkoselvityksissä päättelyketju kulkee näin: koulu voidaan lakkauttaa, koska matka jää alle 2,5 tunnin, joten ratkaisu on lain mukainen. Mutta tämä ei ole se kysymys, jonka 6 § asettaa. Oikea kysymys on, voidaanko opetus järjestää niin, että koulumatkat olisivat mahdollisimman lyhyitä – ja vasta jos tähän ei päästä, tullaan arvioimaan 32 §:n kuljetusoikeutta ja aikarajoja. Kunta toimii perusopetuslain ja lapsen edun vastaisesti, jos se soveltaa koulumatkajärjestelyihin kategorisesti pelkkää 32 §:ää ja jättää huomiotta 6 §:n sekä muun sovellettavan lainsäädännön – perustuslain

yhdenvertaisuussäännökset, lastensuojelulain sekä lapsen oikeuksien sopimuksen, jonka 31 artiklan turvaama oikeus lepoon, leikkiin ja vapaa-aikaan ei ole päätöksenteossa vapaasti sivuutettava tavoite.

OIKEUDELLINEN YDIN Se, että koulumatka mahtuu 2,5 tunnin enimmäisaikaan, ei osoita PoL 6 §:n täyttymistä. Enimmäisajan alittaminen on vähimmäisvaatimus, ei tavoitetaso. **Kaupunki on vahvistanut kirjallisesti, ettei se ole tehnyt koulumatka-, saavutettavuus- eikä paikkatietoanalyysia mallista C.**

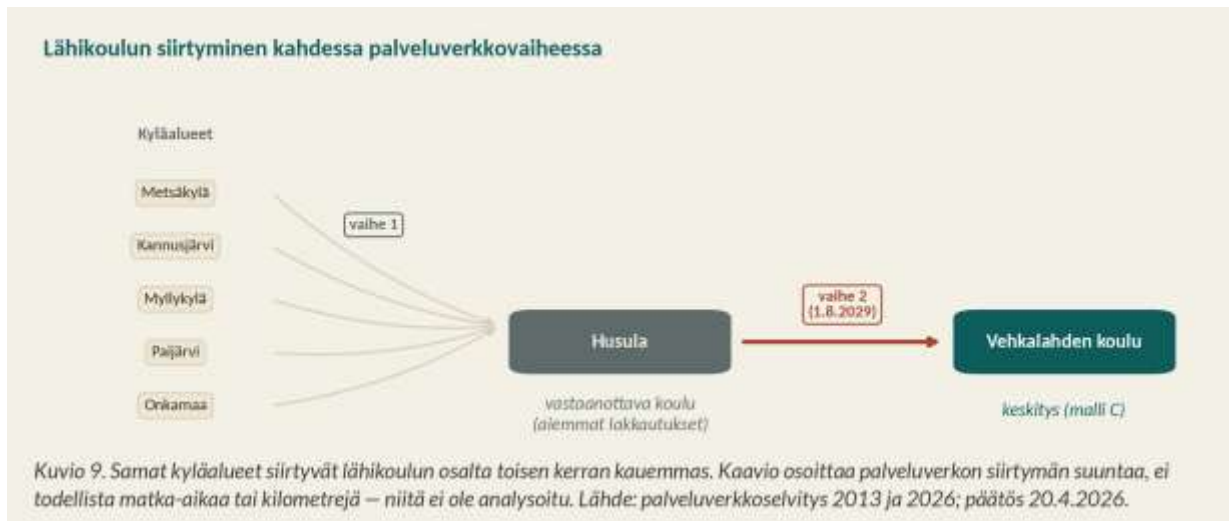
Se ei siis ole esittänyt laskelmaa, jolla se osoittaisi mallin C toteuttavan 6 §:n veloitteen. Raportin johtopäätös ei ole, että 32 §:ää olisi rikottu, vaan vahvempi: **kaupunki perustelee ratkaisua poikkeussäännöksellä osoittamatta ensin, että pääsääntöä (6 §) olisi asianmukaisesti sovellettu.** Todistustaakka jää kaupungille.

Käsitteellinen tarkennus on tässä olennainen. ”Koulumatka” ei perusopetuslain 6 §:n eikä lapsen edun näkökulmasta tarkoita etäisyyttä kilometreinä eikä pelkkää ajoneuvossa vietettyä aikaa. Se on lapsen koko päivittäinen matkaan sidottu aika: kävely pysäkillä, odotus pysäkillä ja koulun pihalla, bussissa- tai taksissaoloaika, mahdolliset vaihdot sekä aamu- ja iltapäiväjärjestelyt. Etäisyyteen tai olemassa olevan bussireitin olemassaoloon perustuva tarkastelu mittaa kaupungin kuljetuskustannusta – ei lapsen matkakuormaa. Nämä kaksi ovat eri asioita, ja ne on pidettävä erillään: kaupungille lähes nollakustannuksinen reitti voi silti merkitä lapselle pitkää, passiivista ja odotuksin katkottua koulupäivää.

10.2 Husulan lakkautus siirtää samat kyläalueet toistamiseen kauemmas

Husulan koulu on aiemmin lakkautettujen kyläkoulujen vastaanottava koulu: kaupunki toteaa itse, että Metsäkylän ja Kannusjärven oppilaat ovat siirtyneet pääosin Husulaan, ja vuoden 2013 selvitys siirsi sinne myös Myllykylän, Paijärven ja Onkamaan alueet. Nämä oppilaaksiottoalueet sijaitsevat Husulan pohjois- ja itäpuolella, kun taas Vehkalahden koulu on kaupungin eteläosassa. Malli C lakkauttaa Husulan ensimmäisenä, 1.8.2029.

Näin Metsäkylän, Kannusjärven, Myllykylän, Paijärven ja Onkamaan oppilaaksiottoalueiden lähikoulu siirtyy palveluverkkoratkaisujen seurauksena toisen kerran etäämmälle – tällä kertaa Vehkalahden kouluun. Kyse ei ole välttämättä samoista yksittäisistä lapsista, vaan samoista alueista, samoista perheistä nuorempine sisaruksineen ja samasta palveluketjusta. Tämä ei näy kaupungin kuljetuskustannuslaskelmassa, eikä sen kuulukaan näkyä: bussireitti kulkee jo, joten kustannus kaupungille on lähellä nollaa. Matka lapselle ei ole nolla. Päätösvalmistelun olisi pitänyt selvittää jokaisen oppilaan päivittäinen koulumatka-aika ennen ja jälkeen lakkautuksen – ei yleistävää massaoletusta, vaan tosiasiallinen matka-aika odotuksineen. Matkan piteneminen on vahvistettava tieverkko- ja reittilaskelmalla; alla oleva kaavio osoittaa siirtymän suunnan, ei matka-aikaa.

Reitin olemassaolo ei kerro koulupäivän kokonaiskuormituksesta. Kaupungin oma tilinpäätöstieto osoittaa, ettei kuljetuskustannus ole ollut edes kaupungille ennakoitava, vakaa erä: koulukuljetusten budjetti on ylittynyt jokaisena vuonna, jolta poikkeamaselite on annettu (2021–2025), ja vuonna 2025 erityisesti esiopetuksen kuljetuskustannukset toteutuivat arvioitua suurempina. Lapsen näkökulmasta ratkaisevia ovat kaksi asiaa, joita valmistelu ei käsittele oppilaskohtaisesti: odotusaika ja passiivisen liikkumisen osuus koulupäivästä.

Kommenttikierroksella on tuotu esiin, että bussivuorot on optimoitu kustannuksille niin, että samat vuorot palvelevat myös keskustan lukiota ja ammattiopetusta, jolloin pienimmille oppilaille syntyy odotusaikaa koulun päässä ennen ja jälkeen koulupäivän, eikä alakoululaisten aamukerhotoimintaa enää ole.

Kommenttikierroksella (elokuu 2026) esiin tuotu tieto, jolle kaupungin asiakirja-aineistosta ei toistaiseksi löytynyt varmennusta; tieto on tässä erotettu raportin asiakirjavarmennetuista havainnoista.

Kuljetusvaikutus ei myöskään rajoitu läntiseen alueeseen. Kaupungin kasvatus- ja koulutusjohtaja on vahvistanut (29.4.2026), että Aseman koulun erityisluokkamuuotoinen opetus siirretään Vehkalahti koululle. Nämä oppilaat tulevat eri puolilta kaupunkia, ja nykyisin heidän yksikkönsä sijaitsee keskustan välittömässä läheisyydessä, kaupungin bussi- ja taksiaseman vieressä – lyhyiden ja suorien kuljetusten kannalta lähes optimaalisessa paikassa. Siirto Vehkalahti kouluun pidentää juuri näiden oppilaiden kuljetuksia, ja se kohdistuu oppilaisiin, joilla kuljetustarve on usein muita suurempi. Tätä koko kaupungin kattavaa kuljetusvaikutusta ei ole päätösaineistossa arvioitu.

10.3 Pyhällön säilyttäminen oli perusteltua – mutta sama analyysi puuttuu muilta

Pyhällön koulu sijaitsee Haminan pohjoisosassa, valtatie 26:n varrella, noin 25–30 kilometriä keskustasta. Sen sijainti tekee lakkauttamisen saavutettavuusvaikutuksista olennaisesti suuremmat kuin keskusta- ja taajamakouluissa. Kaupungilla oli siksi vahva peruste säilyttää Pyhäntö, ja se teki oikein säilyttäessään sen – vaikka koulu on selvityksen pienin ja oppilaskohtaiselta hinnaltaan kallein. Toimitetusta aineistosta ei kuitenkaan ilmene, että vastaavaa saavutettavuusanalyysia olisi tehty muiden koulujen ja niiden reuna-alueiden osalta. Saavutettavuus siis jo ohjaa kaupungin päätöksiä – mutta vain yhden koulun kohdalla, ilman että samaa arviota on ulotettu Husulaan, Asemaan tai lakkautettavien koulujen reuna-alueille.

Kaupungin oma perustelu mallin C nollakuljetusvaikutukselle on, että lakkautettavien koulujen oppilaat ohjataan olemassa oleville reiteille. Reitin olemassaolo osoittaa kustannuskapasiteetin, mutta ei sen soveltuvuutta nuorimpien oppilaiden koulupäivään, odotusaikoihin ja turvallisuuteen.

Alakoululaiset siirretään reiteille, joita käyttävät nykyisin pääosin yläkouluikäiset – ja perusopetuslain 32 §:n aikarajat on kirjoitettu eri tavoin juuri alle ja yli 13-vuotiaille. Tämä on saavutettavuusanalyysin ydinkysymys, eikä kaupunki ole sitä esittänyt.

11 Asiantuntijan suositus: Haminan elinvoimapolku

Riippumaton arviointi ei jää kritiikin tasolle. Koska edellä on osoitettu, ettei kaupungin esittämä näyttö riitä mallin C perustaksi, on aiheellista esittää, millainen ratkaisu täyttäisi ne kriteerit, jotka tässä on todettu täyttämättömiksi. Tämä suositus seuraa analyysistä eikä edellä sitä.

SUOSITUKSEN RAAMIT Suositus esitetään kahdella tasolla. **Ison kuvan taso – periaatteet, suunnittelukriteerit ja perusratkaisu – on jo tässä aineistossa täysin perusteltavissa, ja se kestää sekä poliittisen että oikeudellisen tarkastelun.** Täysin yksityiskohtaisen, koulukohtaisen ja euromääräisesti tarkan suunnitelman laatiminen edellyttää aineiston täydentämistä kaavoituksen, tonttitarjonnan, Vehkalahden kuntotutkimuksen ja koulumatka-aineiston osalta – samat tiedot, joiden puuttuminen todettiin kaupungin oman valmistelun heikkoudeksi. Täysin yksityiskohtainen suunnitelma voidaan laatia erillisenä jatkotoimeksiantona samalla menetelmällisellä tarkkuudella kuin tämä arviointi.

11.1 Perusratkaisu

Arvioinnin näytön perusteella suositeltava perusratkaisu on seuraava. Se ei ole mallin C peilikuva vaan siitä olennaisesti poikkeava etenemistapa, joka turvaa sekä lapsen edun että kaupungin taloudellisesti kestävänsä tulevaisuuden.

SUOSITELTAVA PERUSRATKAISU

1. Mallin C vaiheittaisesta lakkautusketjusta luovutaan. Neljän koulun peräkkäisiä lakkautuksia 2029–2034 ei toteuteta. Vehkalahden mahdollisesta investoinnista ei tehdä peruuttamatonta ratkaisua ennen kuntotutkimusta, hankesuunnitelmaa ja jäljitettävää kustannusarviota.

2. Läntisen alueen alakouluverkko säilytetään ja sitä kehitetään lähikouluperiaatteen, yhdysluokkapedagogiikan ja ennakoitavan pitkän aikavälin suunnittelun pohjalta. Yhdysluokkaopetus otetaan tunnustettuna ja tutkitusti laadukkaana järjestämistapana ensisijaiseksi ratkaisuksi lakkauttamisen asemesta siellä, missä oppilasmäärä sitä edellyttää.

3. Talouden sopeutus toteutetaan todennetuilla ja peruutettavilla keinoilla. Tilatehokkuutta, hallinnon rakenteita ja tukipalvelujen järjestämistapaa kehitetään ensin niillä keinoilla, jotka eivät ole peruuttamattomia ja joiden vaikutus on mitattavissa.

4. Tulevat verkkopäätökset sidotaan jälkilaskentaan, lapsivaikutusten arviointiin ja saavutettavuusanalyysiin. Ilman näitä päätöksiä ei valmistella.

11.2 Mittarikehikko: neljä akselia

Perusratkaisu ja mikä tahansa vaihtoehtoinen malli arvioidaan neljällä akselilla, jotka nousevat suoraan tämän raportin todistusketjuista. Jokainen akseli on itsenäinen: yhden heikkeneminen ei kumoa muita.

Akseli	Arviointikysymys	Luku
Lapsen etu	Turvaako ratkaisu lähikoulun, kohtuullisen koulumatkan ja koulupolun jatkuvuuden erityisesti alakouluikäisille? Onko lapsivaikutukset arvioitu monialaisesti?	8, 9
Talous	Onko säästö todennettu jälkilaskennalla ja erotettu laskennallisesta? Onko keskittämisen kokonaisinvestointi tiedossa ja jäljitettävissä?	4, 5, 6
Tilatehokkuus ja optioarvo	Säilyttääkö ratkaisu liikkumavaran vai lukitsee se sen peruuttamattomasti?	6, 7
Elinvoima	Vahvistaako vai heikentääkö ratkaisu alueen veto- ja pitovoimaa sekä veropohjaa?	7

11.3 Välittömät selvitykset ja korjaavat toimenpiteet

Ennen kuin Haminassa valmistellaan uutta perusopetuksen palveluverkkopäätöstä, seuraavat toimet on tehtävä. Ne eivät ole poliittisia valintoja vaan päätöksen lainmukaisuuden ja taloudellisen kestävyysedellytyksiä.

Ensinnäkin aiempien lakkautusten jälkilaskenta on saatettava ajan tasalle Summan 2017-mallin mukaisesti – kaupunki hallitsee menetelmän. Toiseksi, jos kaupunki valmistelee uuden palveluverkkoratkaisun, siinä tarkasteltavista vaihtoehdoista on laadittava monialainen lapsivaikutusten arviointi ennen ratkaisun poliittista lukitsemista; arvioinnin on verrattava säilyttävän lähikouluverkon toteutuspolkuja ja niiden vaikutuksia, ei vain ennalta valitun mallin toimeenpanoa.

Jos kaupunki kaikesta huolimatta aikoo edetä mallin C mukaisilla verkkomuutoksilla, yhtäkään peruuttamatonta askelta ei saa ottaa ilman tällaista arviointia, johon kytketään hyvinvointialueen sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntemus.

Kolmanneksi on tehtävä koulumatka- ja saavutettavuusanalyysi, joka osoittaa jokaisen oppilaan tosiasiallisen matka-ajan ennen ja jälkeen muutoksen.

Neljänneksi Vehkalahden kuntotutkimus ja hankesuunnitelma on laadittava ja niiden pohjalta jäljitettävä kustannusarvio, ennen kuin keskittämisinvestoinnista päätetään.

Viidenneksi kaikki edellä mainittu on arvioitava yhtenä kokonaisuutena: mikä tahansa tuleva verkkomuutos on tarkasteltava samanaikaisesti perusopetuksen, esiopetuksen, varhaiskasvatuksen, erityisen tuen, kuljetusten ja tilainvestointien osalta – ei perusopetuksen kehyksessä erikseen, kuten mallin C valmistelussa. Tämä on kommenttikierroksen keskeisin menetelmällinen oppi, ja se seuraa suoraan kaupungin omasta kokonaisuusargumentista (luku 3.4): kokonaisuuteen vetoava päätös on myös arvioitava kokonaisuutena. Ennen peruuttamattomia ratkaisuja on lisäksi selvitettävä ne peruutettavat, palvelun järjestämistapaa keventävät keinot, joita valmistelussa ei tarkasteltu – muun muassa opettajaresurssien liikuteltavuus (liikkuva aineen- ja erityisopettaja koulujen kesken) sekä koulujen yhteiset tuki- ja opiskeluhoollon resurssit. Näissä lapsi pysyy lähikoulussaan ja resurssi liikkuu – ei päinvastoin.

11.4 Ennakoitava tarkastelukynnys – ei automaattinen lakkautuskriteeri

Nykyinen lakkautuskriteeri on itseään toteuttava: oppilasmäärän lasku, jonka lakkautuskeskustelu itse käynnistää, laukaisee kriteerin. Suositeltava malli korvaa tämän ennakoitavalla, etukäteen julkisella tarkastelukynnyksellä, joka ei rankaise aluetta epävarmuudesta. Kynnyksen ylittyminen ei johda automaattisesti koulun lakkauttamiseen, vaan käynnistää monialaisen ja vaihtoehtoja vertailevan arvioinnin. Päätös perustuu kokonaisarvioon, ei yksittäiseen oppilaslukurajaan.

Ennakoitavuus on sekä hyvää hallintoa että elinvoiman edellytys: perhe, joka tietää lähikoulunsa turvatuksi, ei muuta pois epävarmuuden vuoksi. Kynnyksen tulee perustua todelliseen, muuttoliikkeen ja kaavoituksen huomioivaan väestökehitykseen – ei kohorttiennusteeseen, joka ei mallinna oman politiikan vaikutusta.

11.5 Täydentävän aineiston perusteella tarkennettavat toteutuspolut

Tämän arvioinnin perusratkaisu on selvä: läntinen alakouluverkko säilytetään ja mallin C lakkautusketjusta luovutaan. Täydentävän aineiston – kaavoituksen, tonttitarjonnan, Vehkalahden kuntotutkimuksen, todellisten koulumatka-aikojen sekä rakennusten sopimus- ja omistustietojen – perusteella voidaan myöhemmin muodostaa yksi tai enintään kolme yksityiskohtaista toteutuspolkua. Ne kaikki säilyttävät läntisen alakouluverkon mutta eroavat esimerkiksi tilaratkaisujen, investointien ajoituksen, yhdysluokkarakenteen ja tukipalvelujen järjestämisen osalta.

Skenaariot eivät siis koske sitä, lakkautetaanko koulut, vaan sitä, miten säilyvä verkko järjestetään parhaiten. Jokainen toteutuspolku läpäisee mittarikehikon (11.2), ja jokaisen kohdalla esitetään sen oletukset ja niiden herkkyyys.

11.6 Päätöksentekijän muistilista

Ennen palveluverkkopäätöstä päättäjän tulisi voida vastata myöntävästi jokaiseen seuraavaan kysymykseen. Lista on johdettu tämän raportin todistustaakkataulukosta (luku 2), ja se on sovellettavissa mihin tahansa kunnan palveluverkkoratkaisuun.

Kysymys ennen päätöstä	Malli C tällä hetkellä
Onko aiempien lakkautusten toteuma laskettu ja verrattu lupauksiin?	Ei
Onko todellinen nettosäästö erotettu laskennallisesta ja osoitettu?	Ei
Onko keskittämisen kokonaisinvestointi tiedossa ja jäljitettävissä?	Ei
Onko monialainen LAVA tehty ennen strategisen vaihtoehdon valintaa?	Ei
Onko koulumatka-aika mallinnettu jokaiselle oppilaalle?	Ei
Onko muuttoliike ja kaavoitus mukana oppilasennusteessa?	Ei
Onko vaihtoehtoja verrattu samoilla kriteereillä?	Ei

SUOSITUKSEN YDIN YHDESSÄ LAUSEESSA Haminan talousongelma on todellinen, mutta sen ratkaisu ei voi olla peruuttamaton keskittäminen, jonka säästöt ovat todentamattomia ja jonka lapsivaikutuksia ei ole arvioitu. Kestävä polku on lähikouluperiaatteen säilyttävä, todennettuihin ja peruutettaviin keinoihin nojaava sopeutus – ja jokaisen tulevan päätöksen sitominen jälkilaskentaan, monialaiseen lapsivaikutusten arviointiin ja koulumatka-analyysiin.

Lopuksi on syytä koota, minkä laatuista puutteesta on kyse. Kyse ei ole yksittäisestä puuttuvasta laskelmasta tai yhdestä täydentämättä jääneestä vaikutusarviosta. Puutteet osuvat samanaikaisesti mallin C talousperustaan, investointeihin, henkilöstösäästöihin, koulumatkoihin, lapsen etuun, erityiseen tukeen sekä esi- ja varhaiskasvatuksen vaikutuksiin.

Kun näin moni ratkaisun kannalta olennainen vaikutus on joko laskematta, arvioimatta tai jäljittämättä, mallia C ei voida pitää valmisteluaineiston perusteella osoitettuna kokonaisratkaisuna. Juuri tämä on arvioinnin lopputulos tiivistettynä: kaupungin ”kokonaisuudeksi” nimeämästä ratkaisusta puuttuu kokonaisarvio.

ARVIOINNIN JOHTOPÄÄTÖS *Siksi mallin C lakkautusketjusta tulee luopua – ei siksi, että kouluja ei koskaan voisi lakkauttaa, vaan siksi, että juuri tämän ratkaisun taloudellista, oikeudellista ja lapsen etuun perustuvaa kestävyyttä ei ole osoitettu.*

Menetelmä ja riippumattomuus

Tämä arviointi ei ole hallinnollista muutoksenhakua varten laadittu oikeudellinen lausunto. Se arvioi Haminan kaupungin palveluverkkovalmistelun näyttöperustaa ja esittää analyysiin perustuvan asiantuntijasuosituksen kaupungin palveluverkon kehittämiseksi. Kaikki keskeiset havainnot perustuvat Haminan kaupungin omiin asiakirjoihin, ja arvioinnin johtopäätökset seuraavat näytöstä. Menetelmällisen läpinäkyvyyden vuoksi arvioinnin aikana tehdyt itsekorjaukset on dokumentoitu: useita alustavia havaintoja on työn kuluessa peruutettu tai täsmennetty, kun kaupungin aineisto osoitti ne virheellisiksi. Tämä on tietoinen menetelmällinen valinta – arviointi, joka korjaa omat virheensä avoimesti, on kestävämpi kuin arviointi, joka piilottaa ne.

Arvioinnin keskeinen periaate on ollut menetelmällinen reiluus: kaupungin vahvin argumentti on jokaisessa kohdassa esitetty ennen sen arviointia, ja arvioinnin omat varaukset on esitetty itse, ei vastapuolen löydettäväksi. Juuri tämä tekee havainnoista kestäviä.

Samasta syystä arvioinnissa on pyritty tunnistamaan myös kaupungin ratkaisua tukeva aineisto ja sen vahvimmat vastaperustelut. Jos kaupungin aineisto tukee lakkautusta tai keskittämistä, havainto on kirjattu myös silloin, kun se ei tue raportin lopullista suositusta. Esimerkkejä tästä ovat Summan lakkautuksessa todetut aidot henkilöstö- ja ravitsemussäästöt (luku 5.3) sekä suuremman yksikön tukipalvelujen saatavuutta koskeva kaupungin perustelu (luku 8.4), joka on esitetty täysimääräisenä ennen sen arviointia. Riippumattomuus ei ole vakuuttelua vaan menettely: näyttö luetaan samalla tarkkuudella riippumatta siitä, kumpaan suuntaan se osoittaa.

Elokuun 2026 kommenttikierroksen tuottama tieto on käsitelty tietoisesti tiukan lähdeluokituksen mukaisesti, jotta arvioinnin riippumattomuus säilyy silloinkin, kun palaute tulee ratkaisuun kriittisesti suhtautuvilta kuntalaisilta. Jokainen kommenttikierroksen esiin tuoma tieto on sijoitettu yhteen kolmesta luokasta. Ensimmäinen: kaupungin asiakirjasta tai viranhaltijan kirjallisesta vastauksesta varmennettu tieto esitetään raportin faktana täsmällisellä lähdeviitteellä. Toinen: kommenttikierroksella esiin tuotu tieto, jonka primäärilähdettä ei kaupungin asiakirja-aineistosta ole toistaiseksi voitu varmentaa, on merkitty näkyvästi ja erotettu raportin asiakirjavarmennetuista havainnoista. Kolmas: kommenttoijien mielipiteet, tulkinnat ja henkilökohtaiset kokemukset – niiden joukossa arvokastakin paikallistietoa – eivät sisälly raportin faktaperustaan, vaan raportin johtopäätökset nojaavat edelleen yksinomaan kaupungin omiin asiakirjoihin ja tutkimusnäyttöön. Tämä erottelu on riippumattomuuden ehto: palaute voi paljastaa arvioitavia asioita, mutta se ei ole itsessään näyttöä.

Liite A Lähteet ja asiakirjaviitteet

Arviointi perustuu Haminan kaupungin omiin asiakirjoihin. Tämä lähderekisteri on raportin viittausapparaatti: jokainen euromäärä, suora sitaatti ja kaupungin ilmoittama ”ei ole / ei saatavissa” -tieto on jäljitettävissä alla lueteltuun asiakirjaan toimituksen, päivämäärän ja pykälän kautta. Lähteet on ryhmitelty lähdetyypeittäin; kirjallisuus- ja tilastolähteet on järjestetty aakkosjärjestykseen, päätösasiakirjat aikajärjestykseen. Keskeiset suorat sitaattit ja euromäärät lähteineen on koottu tämän liitteen loppuun.

Kaupungin päätösasiakirjat ja pöytäkirjat

Kaupunginvaltuusto 20.4.2026 — Palveluverkkoselvitys 2026–2036, malli C.

Kaupunginvaltuusto 8.12.2025 § 90 — Kirkkojärven koulun lakkautus ja lapsivaikutusten arviointi.

Kasvatus- ja koulutusvaliokunta 14.8.2024 § 49 — Vastine valtuustoaloitteeseen lakkautusten seurannasta.

Kaupunginvaltuusto 14.11.2023 § 58 (Ahtola ym.) — Valtuustoaloite lakkautusten vaikutusten seurannasta.

Kaupunginvaltuusto 29.1.2019 — Metsäkylän ja Kannusjärven koulujen lakkautus.

Kaupunginvaltuusto 31.1.2017 § 4 — Summan koulun säästölaskelma ja jälkilaskenta.

Kaupunginvaltuusto 22.3.2016 § 12 — Lakkauttamiskriteerin määrittely (40 oppilasta).

Kaupunginvaltuusto 2.6.2015 § 72 (Kerkelä) — Summan koulun säästöjen esittäminen (aloite).

Kaupungin selvitykset — Palveluverkkoselvitys 2013; Kouluverkkoselvitys 2008.

Talousasiakirjat

Tilinpäätökset 2021–2025.

Talousarviot 2021–2026 (erit. TA 2026 osat 1 ja 2, investointiosa ja taloussuunnitelma).

FCG:n loppuraportti ja esitys talouden tasapainotusohjelmaksi (9.4.2026).

Koulukohtaiset säästölaskelmat.

Kustannuspaikkakohtaiset talousarviorivit (Kirkkojärvi KP 4104, Poitsila KP 4108, Summa KP 2413).

Kiinteistö- ja kuntoarviot

Sitowise Oy: suppeat kuntoarviot Vehkalahden ala- ja yläkoulusta, Aseman koulusta ja Pappilansalmen kouluista (2023).

Oy Insinööri Studio: kiinteistökatsastukset Husulan koulusta, Pyhällön koulusta (27.3.2024) ja Neuvottoman liikuntahallista (2024).

Lakkautettujen koulukiinteistöjen kululaskelma.

Kuljetuskustannusten kehitys 2018–2024.

Säädökset ja lainvalmistelu

Suomen perustuslaki (731/1999), yhdenvertaisuussäännökset.

Perusopetuslaki (628/1998), erit. 6 §, 20 g § ja 32 §.

Hallintolaki (434/2003), 31 § ja 45 §.

Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä (612/2021), 6 §.

Lastensuojelulaki (417/2007).

Hallituksen esitys Eduskunnalle koulutusta koskevaksi lainsäädännöksi (HE 86/1997 vp).

Yhdistyneiden kansakuntien yleissopimus lapsen oikeuksista (SopS 59–60/1991).

Lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 12 (2009): lapsen oikeus tulla kuulluksi (CRC/C/GC/12).

Lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 14 (2013): lapsen edun ensisijaisuus (CRC/C/GC/14).

Tutkimus- ja tilastolähteet

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus (KARVI) (2022). Maaseutu- ja saaristoalueilla asuvien lasten sivistyksellisten ja sosiaalisten oikeuksien toteutuminen kouluverkon muutoksissa ja muutosten vaikutukset alueiden elinvoimaan.

Konu, A. & Rimpelä, M. (2002). Well-being in schools: a conceptual model. Health Promotion International, 17(1), 79–87. doi:10.1093/heapro/17.1.79.

MDI (Aluekehittämisen konsulttitoimisto): tilastollinen elinvoima-analyysi (Tilastokeskuksen aineisto).

Opetushallitus (2014). Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Määräykset ja ohjeet 2014:96.

Veenman, S. (1995). Cognitive and noncognitive effects of multigrade and multi-age classes: A best-evidence synthesis. Review of Educational Research, 65(4), 319–381.

Muut yhdysluokkapedagogiikan lähteet: ks. liite B.

Muut julkiset lähteet

Haminan kaupunki, Talous (www.hamina.fi): Haminan tuloveroprosentti 2025 = 9,40 %.

Kuntaliitto (kuntatalouden tunnusluvut ja veroprosentit).

Tilastokeskus (väestö- ja tulotiedot).

Valtiovarainministeriö (kunnan peruspalvelujen valtionosuuden laskentaperusteet).

Keskeiset suorat sitaattit ja niiden lähteet

”...ei ole saatavissa tietoja” (aiempien lakkautusten toteuma): kasvatus- ja koulutusvaliokunta 14.8.2024 § 49.

”Palveluverkkoselvitys ei koostu vain yksittäisistä toimenpiteistä...”: kasvatus- ja koulutusjohtajan kirjallinen vastaus 29.4.2026.

”...sisäisten vuokrien siirto on kirjanpidollista...”: kaupunginvaltuusto 31.1.2017 § 4.

”...säästöt lasketaan ja esitetään valtuustolle... erittäin tarkasti”: valtuustoaloite, kaupunginvaltuusto 2.6.2015 (Kerkelä).

”...muutokset ja niiden aikataulu tarkentuvat” (LAVA): Palveluverkkoselvitys 2026–2036, luku 5.1.

”...noin 20 vuotta vanha ja peruskorjauksia ei ole ollut tarvetta suorittaa” (Aseman koulu): kaupungin kuntoarvio 2023.

Keskeiset euromäärät ja niiden lähteet

16,0 M€ tavoiteltu säästö 2026–2034: säästölaskelmat, palveluverkkoselvitys.

2,95 M€ liikuntahalli (Uusi-Summa): talousarvio 2026, investointiosa.

3–6,6 M€ Vekkalahden peruskorjaus: TA 2026 (3 M€) ja aiempi arvio (n. 6,6 M€).

115 000 € kirjattu vs. n. 21 000 € toteutunut Summan vuokrasäästö: kaupunginvaltuusto 31.1.2017; kustannuspaikka 2413.

498 061 € menot / 348 893 € nettomeno lakkautetuista koulukiinteistöistä: kaupungin kululaskelma.

1,6 M€ valtionosuusvaikutus (n. 100 lasta / 2 v): Kirkkojärven LAVA, kaupunginvaltuusto 8.12.2025 § 90.

9,40 % tuloveroprosentti 2025: Haminan kaupunki (hamina.fi).

Liite B Yhdysluokkapedagogiikan tutkimusnäyttö

Luvun 8.4 väitteet yhdysluokkapedagogiikasta perustuvat seuraaviin lähteisiin. Kukin väite on sidottu sitä tukevaan tutkimukseen erikseen; kyse ei ole yleisluontoisesta tutkijanimien luettelosta. Kansainvälinen avainlähde (Veenman 1995) sekä opetussuunnitelman perusteet on esitetty täydellisin bibliografisin tiedoin liitteessä A; suomalainen yhdysluokka- ja kyläkoulututkimus on tässä nimetty tekijän ja aihepiirin tarkkuudella – nämä ovat opetuslalla vakiintuneita, laajasti tunnettuja lähteitä, eivät raportin kiistanalaista ydinaineistoa.

Väite	Tutkimusperusta
Vuosiluokka- ja yhdysluokkaopetuksen välillä ei ole tilastollisesti merkitsevää eroa oppimistuloksissa	Veenman (1995), best-evidence synthesis, Review of Educational Research 65(4); Kalaoja; Korpinen (toim.) Yhdysluokkaopetus
Vertais- ja mallioppiminen on yhdysluokan rakenteellinen vahvuus	Korpinen; Peltonen: eri-ikäisten yhteistoiminta oppimisresurssina
Itsenäinen työskentely ja omatoimisuus kehittyvät keskimääräistä vahvemmin	Kalaoja; kyläkoulututkimuksen havainnot
Pieni yhteisö vahvistaa sosiaalista tukea ja ehkäisee syrjäytymistä	Karlberg-Granlund: pienen koulun sosiaalinen merkitys; Haug & Solstad (Norja)
Uuden OPS:n oppimiskäsitys sopii yhdysluokan toimintakulttuuriin	Opetussuunnitelman perusteet 2014; oppilas aktiivisena toimijana
Yhdysluokkia n. 16 % kaikista opetusryhmistä Suomessa	Aluehallintovirastojen peruspalvelujen arviointi

Menetelmällisen reiluuden vuoksi on todettava, että Veenmanin (1995) johtopäätöstä on tieteellisesti haastettu: Mason ja Burns (1996) esittivät, että yhdysluokilla saattaisi olla lievä kielteinen vaikutus oppimistuloksiin valikoitumisen ja opetuksen laadun kautta.

Veenmanin oma uudelleenanalyysi (1996) osoitti kuitenkin painotettujen efektikokojen olevan käytännössä nolla ja luottamusvälien sisältävän nollan – eli tilastollisesti merkitsevää eroa ei havaittu kummankaan analyysin perusteella. Väite ”ei tilastollisesti merkitsevää eroa” kestää siis myös tämän vasta-argumentin.

Suomalaisten yhdysluokka- ja kyläkoululähteiden (Kalaoja, Korpinen, Peltonen ja Karlberg-Granlund) osalta viitataan tekijän ja aihepiirin tarkkuudella; nämä ovat opetuslalla vakiintuneita lähteitä eivätkä muodosta raportin ratkaisevaa todistusaineistoa.

Bibliografiset täydennykset (yhdysluokka- ja kyläkoulututkimus)

Aluehallintovirastot (2014). *Peruspalvelujen arviointi 2013*. Aluehallintovirastojen peruspalvelujen arviointi.

Kalaoja, E. (2010). Mitä yhdysluokkaopetuksella tarkoitetaan? Teoksessa E. Korpinen (toim.), *Eläköön kyläkoulu!* (s. 102–104). Jyväskylä: PS-kustannus.

Kalaoja, E. & Pietarinen, J. (2009). Small rural primary schools in Finland: A pedagogically valuable part of the school network. *International Journal of Educational Research*, 48(2), 109–116.

Karlberg-Granlund, G. (2023). The Heart of the Small Finnish Rural School: Supporting Roots and Wings, Solidarity and Autonomy. Teoksessa K. E. Reimer, M. Kaukko, S. Windsor, K. Mahon & S. Kemmis (toim.), *Living Well in a World Worth Living in for All: Volume 1: Current Practices of Social Justice, Sustainability and Wellbeing* (s. 47–67). Springer Nature. DOI: 10.1007/978-981-19-7985-9_4.

Korpinen, E. (toim.) (2010). Eläköön kyläkoulu! Jyväskylä: PS-kustannus.

Little, A. W. (2001). Multigrade teaching: Towards an international research and policy agenda. *International Journal of Educational Development*, 21(6), 481–497.

Mason, D. A. & Burns, R. B. (1996). "Simply No Worse and Simply No Better" May Simply Be Wrong: A Critique of Veenman's Conclusion About Multigrade Classes. *Review of Educational Research*, 66(3), 307–322.

Peltonen, T. (2010). Kyläkoulut – avuksi vai harmiksi kunnille? Teoksessa E. Korpinen (toim.), *Eläköön kyläkoulu!* Jyväskylä: PS-kustannus.

Smit, R. & Engeli, E. (2015). An empirical model of mixed-age teaching. *International Journal of Educational Research*, 74, 136–145.

Veenman, S. (1996). Effects of Multigrade and Multi-Age Classes Reconsidered. *Review of Educational Research*, 66(3), 323–340.

Liite C Aineistoloki: saatu, pyydetty, olemassa

Kolmen sarakkeen loki tekee arvioinnin tiedonhallinnasta läpinäkyvän. Kolmas sarake – mitä kaupunki on itse kirjallisesti vahvistanut, ettei ole olemassa tai saatavissa – on itsessään yksi arvioinnin keskeisistä tuloksista. Sen todistusvoima perustuu siihen, että siinä ovat vain kaupungin omat nimenomaiset ilmoitukset. Kohteet, jotka kaupunki jätti toimittamatta ilman nimenomaista ilmoitusta olemattomuudesta, on merkitty keskimmäiseen sarakkeeseen.

Saatu	Pyydetty, ei saatu	Kaupunki vahvistanut: ei ole olemassa / ei saatavissa
Palveluverkkoselvitys ja mallin C päätökset	Vehkalahden hankesuunnitelma ja kuntotutkimus	Aiempien lakkautusten järjestelmällinen toteumaseuranta
Koulukohtaiset säästölaskelmat	Poitsilan arviointi (luvattu kevät 2025)	Erillinen koulumatka-, saavutettavuus- ja paikkatietoanalyysi (vastaus: ”niiltä osin kun saatavissa”)
FCG:n tasapainotusohjelma	FCG:n keinovalikoima eriteltynä	Mallin C verkkopäätöksen monialainen LAVA (ei laadittu)
Tilinpäätökset 2021–2025, TA 2026	Kaavoitus- ja tonttitarjonta-aineisto alueittain	Summan/Vilniemen jälkilaskenta (”ei saatavissa”; tosiasiassa KV 31.1.2017)
Kuntoarviot, kuljetusaineisto	Investointien erittely mallin C osalta	

Saatu	Pyydetty, ei saatu	Kaupunki vahvistanut: ei ole olemassa / ei saatavissa
Viranhaltijoiden kirjalliset vastaukset 10.4. ja 29.4.2026 (kommenttikierros 8/2026)	Husulan sopimus- ja omistustiedot; Parmacom-sopimusehdot	
Pöytäkirjat 2008–2026	Kumulatiivinen palveluvaikutusten arviointi; rakennusten sopimus- ja omistustiedot	

Luokittelu on tarkoituksellisen konservatiivinen. Esimerkiksi kaavoitus- ja tonttitarjonta-aineisto sekä investointien erittely on merkitty keskimmäiseen sarakkeeseen, koska kaupunki ei ole nimenomaisesti ilmoittanut niiden puuttuvan – ne jäivät toimittamatta. Kolmannen sarakkeen kohteista kaupunki on sen sijaan antanut nimenomaisen kirjallisen ilmoituksen.

Liite D Laskelmien tarkastuspolku

Tämä liite tekee raportin talousargumentista auditoitavan: jokainen keskeinen luku on jäljitettävissä lähtöluvustaan lähteeseen ja laskentatapaan.

Raportin luku	Lähtöluku ja lähde	Laskenta / tulos
Summan sisäisen vuokran toteuma 18 %	Kirjattu säästö 115 000 € (KV 31.1.2017); kiinteistökulujen lasku n. 21 000 € (KP 2413)	21 000 / 115 000 ≈ 18 %; nimittäjän vaihdella 17,6–24,5 %
Summan todennettu vähimmäissäästö n. 151 700 €	Henkilöstö 105 395 € + ravitsemus 25 197 € + kiinteistö n. 21 000 €	Summa; verrattuna ilmoitettuun 319 300 €
Sisäinen vuokra säästökäsi 100 % vs. 0,7 %	Säästölaskelma: Neuvoton/Uusi-Summa 100 %, Pyhältö 0,7 %	Kaupungin oma taulukko; osuus TA 2026 -rivistä
Lakkautusalueiden lasku 26 % vs. 15 %	Oppilasmäärät 2019–2025 (Kasko 14.8.2024 § 49)	(205→152)/205 ≈ 26 %; koko Hamina 15 %
Valtionosuusvaikutus n. 8 000 €/lapsi/vuosi	Kirkkojärven LAVA: 0–15-v. väheneminen n. 100 lapsella 2024–2025 → valtionosuudet 2027–2028 yht. n. 1,6 M€ laskevasti	1,6 M€ / 100 lasta / 2 vuotta ≈ 8 000 €/lapsi/vuosi (suuntaa antava)

Raportin luku	Lähtöluku ja lähde	Laskenta / tulos
Lapsiperheen kunnallisverotuotto n. 100 000 €/perhe/15 v	Haminan tuloveroprosentti 9,40 % (2025); oletus kahden työssäkäyvän vanhemman yhteenlaskettu verotettava ansiotulo n. 60 000–75 000 €/v	Havainnollistava bruttosuuruusluokka nimellisellä tuloveroprosentilla: $9,40 \% \times \text{noin } 70\,000\text{ €} \approx 6\,580\text{ €/v}$; $\times 15\text{ v} \approx 99\,000\text{ €}$ (vaihteluväli noin 85 000–106 000 €). Efektiivinen kunnallisvero jää vähennysten vuoksi tätä matalammaksi, joten kunnallisveron osalta kyse on ylärajaa kuvaavasta bruttoarviosta, ei efektiivisen veron tarkasta summasta. Laskelmaan eivät sisälly valtionosuusperusteet eivätkä muut välilliset elinvoimavaikutukset.
Vehkalahden investointi 3–6,6 M€	TA 2026 investointiossa 3 M€; aiempi tieto n. 6,6 M€	Ei jäljitettävissä yhteiseen laskelmaan

Reiluusvaraus: osa luvuista (esimerkiksi valtionosuusvaikutus lasta kohden ja lapsiperheen kunnallisverotuotto) on suuntaa antavia johdannaisia kaupungin omista luvuista ja julkisista veroperusteista, ja ne on raportissa esitetty herkkyystarkasteluina, ei pistearvioina.

Valtionosuusvaikutus perustuu kaupungin omaan Kirkkojärven LAVA:n lukuun, jossa 1,6 miljoonan euron vaikutus kohdistuu kahteen vuoteen (2027–2028); tästä johdettu 8 000 euroa lasta ja vuotta kohden on karkea suuruusluokka, ei valtionosuuslainsäädännön tarkka kerroin.

Lapsiperheen noin 100 000 euron kunnallisverotuotto on avattu yllä läpinäkyvästi Haminan nimellisellä tuloveroprosentilla ja kahden työssäkäyvän vanhemman verotettavan ansiotulon oletuksella. Kunnallisveron osalta kyse on ylärajaa kuvaavasta bruttosuuruusluokasta; laskelmaan eivät kuitenkaan sisälly mahdolliset valtionosuusvaikutukset eivätkä muut välilliset elinvoimavaikutukset. Auditoitavuus tarkoittaa tässä, että lähtöluku ja laskentatapa ovat näkyvissä – ei sitä, että tulos olisi tarkka ilman täydentävää aineistoa.

TP 2024 -koulutuspalvelujen lähtötason täsmäytys

Säästölaskennan lähtötason yhteismitallisuuden varmistamiseksi vuoden 2024 koulutuspalvelujen luvut on täsmäytetty kahdesta kaupungin asiakirjasta. Vertailu on tehty talousarvion 2026 tulosityksikköesityksestä (osa 1, s. 87–92: perusopetus s. 87, lukio-opetus s. 90, kansalaisopisto s. 91, nuorisopalvelut s. 92) ja tilinpäätöksen tulosalue-esityksestä (tilinpäätös 2024 § 16.1, vahvistettuna tilinpäätöksen 2025 oikaistulla vertailusarakkeella, jossa kasvatus jakautuu koulutuspalveluihin ja varhaiskasvatukseen).

TP 2024, koulutuspalvelut, toimintakulut	Lähde	€
TA 2026 – tulosityksiköiden summa (perusopetus, lukio, kansalaisopisto, nuorisopalvelut)	TA 2026, osa 1, s. 87–92	–24 941 396
Tilinpäätöksen tulosalue-taso (TP 2025 -oikaistu vertailu)	TP 2024 § 16.1 / TP 2025	–25 427 924
Erotus		486 528 €

Erotus liittyy talousarvion tulosityksikköesityksen ja tilinpäätöksen tulosalue-esityksen erilaiseen kustannusten kohdentamiseen. Koko kasvatuksen TP 2024 -toteuma täsmää kuitenkin tilinpäätösten välillä euron tarkkuudella (toimintakulut –37 377 085 € = koulutuspalvelut –25 427 924 € + varhaiskasvatus –11 949 161 €), joten erotus ei vaikuta tilinpäätöksen kokonaislukuihin. Tämän vuoksi raportin säästölaskennan lähtötaso otetaan tilinpäätöksen tulosalue-tasolta, ei talousarvion tulosityksikkötason luvuista.

Täsmäytyksen tarkoituksena ei ole osoittaa kaupungin tilinpäätöksessä virhettä, vaan varmistaa, että raportissa käytettävä säästölaskennan lähtötaso perustuu keskenään yhteismitallisiin ja tilinpäätöksen kokonaislukuihin täsmääviin tietoihin.

Sivistys ei kumarra – se perustelee.

Kari Lehtola

Opetustoimen ylitarkastaja emeritus · Opetusalan asiantuntija ja konsultti · Tmi Kari Lehtola
kari.sivistys@gmail.com · www.karilehtola.fi · +358 50 357 2772 · Y-tunnus 3450623-7